

בנק ישראל
מחלקת המטבע

סקירה שנתית 2012

ירושלים, אלול התשע"ג - אוגוסט 2013

זכויות היוצרים בפרסום זה שמורות לבנק ישראל.
הרוצים לצטט רשאים לעשות כן, בתנאי שיציינו את המקור.
במידה שיהיו תיקונים לסקירה, הם יתפרסמו באתר של בנק ישראל: www.bankisrael.org.il

סדר ועיצוב: יחידת ההוצאה לאור, בנק ישראל
נדפס בישראל
בדפוס מאור וולך, ירושלים

מס' קטלוגי 601717

תוכן העניינים

5.....	דברי הממונה על מחלקת המטבע.....
9.....	א. הגדרות.....
9.....	ב. תפקידי מחלקת המטבע.....
11.....	תיבה 1: סדרת השטרות החדשה.....
13.....	תיבה 2: המדיניות לתפעול המזומנים במשק.....
16.....	ג. מחזור המטבע.....
16.....	1. המחזור.....
21.....	תיבה 3: מכשירי הבנק האוטומטיים למשיכת מזומנים.....
23.....	2. מחזור השטרות.....
25.....	תיבה 4: העדפות הציבור בנוגע לתמהיל השטרות במחזור.....
32.....	3. מחזור המעות.....
36.....	ד. השינויים בשטרות ובמעות שבמחזור.....
36.....	ה. זיוף שטרות ומעות.....
36.....	1. פעולות למניעת זיופים ואיתור כסף מזויף.....
38.....	2. כיצד נזהה שטר אותנטי?.....
39.....	תיבה 5: הנחיות בדבר שימוש בתצלומי מעות או שטרות או בתואמי שטרות.....
40.....	תיבה 6: כללי בנק ישראל לגבי מטבע פגום.....
43.....	תיבה 7: השחתת מטבע.....
43.....	ו. הנפקת מטבעות זיכרון.....
52.....	ז. הוועדה לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון.....
52.....	1. הרכב הוועדה.....
52.....	2. פעילות הוועדה בשנת 2012.....
54.....	נספח: לוחות סטטיסטיים.....

דברי הממונה על מחלקת המטבע

מחזור השטרות והמעות בשנת 2012

ערכו של מחזור המטבע הגיע בסוף שנת 2012 לכ- 55 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-49 מיליארדים בסוף שנת 2011; זהו שיעור גידול של כ-12%, והוא גבוה משיעור הגידול בשנת 2011 (כ-9%). התמתנות קצב צמיחת התוצר לשיעור של 3.1% תרמה להאטת קצב הגידול של המחזור; מאידך, הירידה בריבית הגדילה את הביקוש לכסף על פני פיקדונות נושאי ריבית, ומכאן גם למזומנים. חלק מן הגידול במחזור ניתן לייחס גם לאינפלציה, ששיעורה ב-2012 היה 1.6%. חלקו של מחזור השטרות עמד בשנה הנסקרת על 97% מסך ערך המחזור כולו (53.1 מיליארדי ש"ח), וחלקו של מחזור המעות - על 3% (1.7 מיליארדי ש"ח).

בשנה הנסקרת נמשכה מגמת הגידול במשקלו-במחזור של השטר בעריך של 200 ש"ח: ערכו במחזור גדל ב-16%, עקב הגברת הפצתו במכשירים האוטומטיים למשיכת מזומנים. מסקר שמחלקת המטבע ערכה ב-2012 בנוגע להעדפות הציבור לגבי תמהיל השטרות במחזור עולה שהציבור מרגיש שהזמינות של שטרות של 20 ו-50 ש"ח נמוכה ממה שהיה מעדיף. הציבור הרחב חש כך בעת תשלום במזומן, ובעלי העסקים חשים זאת גם בעת מתן עודף.

מעת ה-10 אג' מהווה כ-60% ממספר המעות במחזור, משום שהיא משמשת למתן עודף בתחבורה הציבורית העירונית. בהשוואה ל-2011, בסוף שנת 2012 מספר המעות בעריך של 10 אג' גדל ב-9%, בשעה שמספר המעות בעריך של 1/2 ש"ח קטן ב-1%. הדבר נבע מכך שבינואר 2012 הועלה תעריף הנסיעה העירונית בקווי "דן" ו"אגד" ל-6.6 ש"ח, וכתוצאה מכך חל גידול במספר המעות של 10 אג' לעומת ירידה במספר המעות של 1/2 ש"ח הנחוץ למתן עודף. המעה בעריך של 1 ש"ח - מעה שמרבים להשתמש בה במדחנים ובמכונות ממכר - היוותה ב-2012 23% ממספר המעות במחזור. המעה בעריך של 2 ש"ח, שהוכנסה למחזור ב-2007, הגיעה ב-2012 ל-3% ממספר המעות במחזור. המעות בעריכים של 5 ו-10 ש"ח היוו 4% ו-3% ממספר המעות במחזור, בהתאמה.

בשנת 2012 נמשכה מגמת הגידול במספר האמצעים למשיכת מזומנים. עיקר הגידול נרשם במכשירים להפצת מזומנים (cash dispenser machines); אלה הן מכונות בבעלות חברות פרטיות, ומתפעלים אותן בתי העסק שבהם הן מוצבות. יש לציין שבהיותם מכשירים פרטיים, השטרות המוזנים בהם אינם נבדקים במכונות לזיהוי זיופים ולבקרת האיכות שבנק ישראל מטיל על מרכזי המזומנים. כן התווספו אמצעי משיכה ברשתות השיווק ובתחנות הדלק. במקביל הוסיפו התאגידים הבנקאיים מכשירים להפקדת מעות ושטרות בשירות עצמי, במטרה לייעל את השירות ללקוח ולהחזיל את עלויות הטיפול במזומנים.

המזומן ממשיך להיות אמצעי תשלום מרכזי. בשנת 2012 נמשך על-ידי הציבור (מהבנקים ומהמכשירים האוטומטיים) סך של 205 מיליארדי ש"ח - גבוה מהיקף העסקאות בכרטיסי האשראי שעמד על כ-139 מיליארדי ש"ח.

מהסקר שנערך עולה גם כי המזומן מהווה אמצעי תשלום עיקרי בסכומים הנעים בין 100 ל-200 ש"ח. אחריו באים כרטיסי האשראי, ואילו השימוש בהמחאות בעסקאות כאלו הוא מועט.

עיקרי הפעילות בשנת 2012

גם בשנת 2012 עסקה מחלקת המטבע בהכנת הסדרה החדשה של השטרות, תהליך מורכב שאורך מספר שנים. באפריל 2011 אישרה הממשלה את הדמויות שיופיעו על גבי השטרות - המשוררת רחל על השטר של 20 ש"ח, המשורר שאול טשרניחובסקי על השטר של 50 ש"ח, המשוררת והסופרת לאה גולדברג על השטר של 100 ש"ח, והמשורר נתן אלתרמן על השטר של 200 ש"ח. באפריל 2013 אישרה הממשלה את העיצוב, סימני הביטחון ויתר מרכיבי השטרות. בנק ישראל ינפיק את סדרת השטרות החדשה בשני סבבים, כאשר השטרות בערכים של 50 ו-200 ש"ח יונפקו ראשונים במחצית השנייה של 2014, ולאחר מכן יונפקו במחצית הראשונה של 2015 שני הערכים האחרים.

בנק ישראל עושה כל מאמץ כדי לוודא שהשטרות החדשים יהיו מתקדמים ביותר מבחינה טכנולוגית, בסטנדרטים הגבוהים ביותר המקובלים במדינות המפותחות, וזאת מתוך מטרה להבטיח את האמון שנותן הציבור בשטרות הכסף. השטרות החדשים יישאו את סימני הביטחון החדשניים ביותר ויהיו מהמתקדמים בעולם מבחינה טכנולוגית. כדי להתאים את מערך הספירה והמיון המשודרג של מחלקת המטבע לסימני הביטחון של הסדרה החדשה, שילבה המחלקה במערך זה טכנולוגיות וציוד חדשים. במקביל פועלת המחלקה להסדרת ההיערכות המשקית להחלפת השטרות בשיתוף עם נציגי הבנקים ואיגוד הבנקים, נציגי החברות המפעילות את מכונות הממכר ואת מכונות הספירה והמיון, וגורמים רלוונטיים נוספים.

בשנת 2012 המשיכה מחלקת המטבע בהכנות לשעת חירום, שמטרתן להבטיח שבעת חירום אספקת המזומן תימשך כסדרה לכל רחבי הארץ.

השנה התקיימו מספר כינוסים של הפורום הייעודי למניעת זיופי מטבע. פורום זה כולל - נוסף על נציגי מחלקת המטבע בבנק ישראל - נציגים של משטרת ישראל, של התאגידים הבנקאיים ושל איגוד הבנקים, והוא מגבש דרכים למנוע זיופים, לאתר כסף מזויף ולטפל בו. אחת הדרכים העיקריות נוגעת לסימני הביטחון בשטרות, וסקירה זו כוללת הסבר מפורט עליהם. (ראו פרק ה' סעיף 2).

בשנים האחרונות רבו מקרים בהם מפרסמים עושים שימוש בתצלומי שטרות ובתואמי שטרות. בנק ישראל מבקש להביא לידיעת הציבור, ולתשומת לבם של הגופים המפרסמים והמפיצים, את הסייגים והאיסורים המוטלים על צילום שטרות ופרסום התצלומים. (ראו פרק ה' תיבה 5).

בשנת 2012 זכה מטבע זיכרון שהנפיק בנק ישראל בתחרות הבין-לאומית Vicenza Numismatica התשיעית. תחרות זו מתמחה באספנות של שטרות, מטבעות ומדליות, ומטבע הזיכרון הישראלי זכה בה במקום הראשון בקטגוריית "המטבע היפה ביותר שהוטבע בשנת 2011". המטבע הזוכה הוא המטבע שהונפק לציון השתתפותה של המשלחת הישראלית באולימפיאדת לונדון 2012, והוא הוקדש לענף ההתעמלות. עיצב אותו האמן דוד הראל. זהו מטבע עשוי כסף קשוט בערך של 2 ש"ח.

שרות לציבור

מחלקת המטבע בבנק ישראל מקבלת מהציבור פניות רבות ומגוונות. עולה מהן כי הציבור מעורב בתחום המזומנים ומתעניין בו. הדבר מתבטא בבקשות לקבלת מידע, בתגובות על הנפקת מעות ושטרות חדשים, בהצעות ופניות בעניין מטבע ובמודעות לפרטים המופיעים על גבי השטרות והמעות.

מחלקת המטבע מספקת לציבור שירותי פריטה וצריפה של מזומנים בקופת הסניף שבבנק ישראל בירושלים. כן אפשר להחליף בקופת הסניף מטבעות ושטרות פגומים.

השירות לקהל ניתן בימים א'-ה' בשעות 08:00-13:00.

טלפון: 02-6552847.

לפניות הציבור בנושא המטבע: pniozt_matbea@boi.org.il

לאתר האינטרנט: <http://www.boi.org.il/he/Currency>

מרדכי פיין

הממונה על מחלקת המטבע

א. הגדרות

מחזור המטבע: סך שווי השטרות והמעות שבידי הציבור ובקופות התאגידים הבנקאיים, בש"ח, במחירים שוטפים.

מחזור השטרות: סך שווי השטרות שבידי הציבור ובקופות התאגידים הבנקאיים, בש"ח, במחירים שוטפים.

מחזור המעות: סך שווי המעות שבידי הציבור ובקופות התאגידים הבנקאיים, בש"ח, במחירים שוטפים.
המחזור הממוצע לנפש: היחס בין מחזור המטבע החודשי הממוצע לאוכלוסייה החודשית הממוצעת, בש"ח לנפש.

M1 - אמצעי התשלום במשק: סך המזומנים (השטרות והמעות) שבידי הציבור בתוספת חשבונות העו"ש בתאגידים הבנקאיים.

הביקוש: השינוי במספר השטרות והמעות שבמחזור כתוצאה מההפרש בין המשיכות של השטרות והמעות מבנק ישראל לבין ההפקדות בו.

הבלאי: מספר השטרות הבלויים שיוצאים מהמחזור בתהליך הספירה והמיון של השטרות המופקדים בבנק ישראל. (במעות כמעט אין בלאי).

צריכת השטרות או המעות: הביקוש בתוספת הבלאי.

העריך הממוצע במחזור השטרות: הממוצע המשוקלל של כל ערכי השטרות שבמחזור.

העריך הממוצע במחזור המעות: הממוצע המשוקלל של כל ערכי המעות שבמחזור.

פריטת/צריפת מטבע: החלפת שטרות או מעות בשווי מסוים בשטרות או מעות בערכים נמוכים/גבוהים יותר המסתכמים לאותו שווי.

מרכזי מזומנים: מרכזי תפעול של התאגידים הבנקאיים ושל דואר ישראל, שבנוגע אליהם בנק ישראל אישר כי הם מסוגלים לספור ולמייין מטבע ועומדים בהוראות חוזר מחלקת המטבע "תפעול המזומנים בתאגידים בנקאיים"; רק גופים אלה רשאים למשוך מזומנים מבנק ישראל או להפקידם בו.

ב. תפקידי מחלקת המטבע

לבנק ישראל נתונה, על פי החוק, הסמכות הבלעדית להנפיק מטבע בישראל (שטרי כסף, מעות, מטבעות זיכרון ומטבעות מיוחדים). החוק קובע כי בנק ישראל ינפיק מטבע, ויסדיר ויכוון את מערכת המטבע, במטרה להבטיח למשק אספקת מזומנים סדירה בהתאם לעודפי הביקוש וההיצע. תפקיד זה כרוך במשימות ובפעולות בשלושה מישורים:

1. הנפקה

- **תכנון סולם העריכים של השטרות והמעות:** מחלקת המטבע מתכננת את הסולם כך, שהוא יאפשר לבצע ביעילות עסקאות במזומן ועם זאת יחסוך בהוצאות ההנפקה.
- **עיצוב השטרות והמעות:** נגיד בנק ישראל קובע, בכפוף לאישור המועצה המינהלית של בנק ישראל והממשלה, מה תהיה צורתם של השטרות, המעות ומטבעות הזיכרון. הנגיד נעזר בוועדה לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון - ועדה ציבורית שממנה הנגיד ואשר בוחרת אילו מבין הצעות העיצוב יוגשו לו. בראשות הוועדה עומד כיום שופט בית המשפט העליון בדימוס יעקב טירקל.
- **הדפסת השטרות והמטבעות:** מחלקת המטבע עורכת מכרזים ומתכננת את מועדי האספקה בהתאם לביקוש החזוי ובהתחשב בחיסכון בהוצאות הכרוכות בהחזקת המלאי ובכל הזמנה.
- **הנפקת מטבעות זיכרון:** מאחר שבנק ישראל הוא המנפיק הבלעדי של הילך חוקי בישראל, הוא מנפיק בכל שנה גם את מטבעות הזיכרון ואת המטבעות לרגל אירועים מיוחדים. מטבעות אלה עשויים כסף או זהב, והחברה הישראלית למדליות ולמטבעות בע"מ, גם כן על פי החוק, משווקת אותם לציבור הרחב ולאספנים בארץ ובעולם.
- **אחסון מלאי המזומנים:** המחלקה מאחסנת את השטרות והמעות בכספות בנק ישראל, שומרת עליהם ומקיימת בקרה, וכל זאת על פי נהלים קפדניים של הובלה, שמירה, אחסון ובקרה.

2. תכנון וניהול מלאי המטבע

- על מנת להבטיח קיומו של מלאי מזומנים מספיק במחזור בכל עת, ובהתאם לביקוש החזוי ותוך התחשבות בעלויות הכרוכות בהחזקת המלאי, מנהלת מחלקת המטבע את מלאי השטרות והמעות, באמצעות מודל מלאי, שפותח במיוחד לצורך כך.

3. ניהול המזומנים במשק

- **אספקת מזומנים למחזור:** בנק ישראל מספק לציבור את המזומנים באמצעות מרכזי המזומנים של התאגידים הבנקאיים ודואר ישראל. גופים אלה מווסתים את עודפי ההיצע והביקוש של השטרות והמעות בינם לבין עצמם ועם לקוחותיהם, והם מושכים מבנק ישראל רק את עודפי הביקוש; העודפים נגזרים מהמשיכות ומההפקדות של הציבור בסניפיהם.
- **פיקוח על איכות הכסף במחזור:** בנק ישראל קובע לתאגידים הבנקאיים כללים לשמירה על איכות הכסף במחזור. בהתאם לכללים אלו, השטרות והמעות שהציבור מפקיד במרכזי המזומנים עוברים ספירה ומיון, ובמהלכם בוחנים הן את האותנטיות של הכסף והן את איכותו. זאת באמצעות מכונות הספירה הייעודיות שמרכזי המזומנים רכשו ובנק ישראל אישר לתפעול. על מרכזי המזומנים חלה חובה להפקיד בבנק ישראל את השטרות והמעות שנמצאו באיכות ירודה; את השטרות בנק ישראל גורס ואת המעות הוא מעביר להתכה.

4. פעילות נוספת של מחלקת המטבע

- **טיפול בזיופי מטבע:** מחלקת המטבע פועלת לגילוי כסף מזויף ולמניעת הפצתו. זאת באמצעות מעקב אחר מאפייני הזיופים הקיימים בשוק, לימוד שלהם והפצת המידע לגופים העוסקים במזומן; שדרוג סימני הביטחון המשולבים בשטרות; הגברת המודעות של הציבור - על ידי פרסומים, שדרוג אתר האינטרנט והדרכות - לשימוש בסימני הביטחון; וכן באמצעות שיתוף פעולה עם המשטרה, התאגידים הבנקאיים והארגונים הבין-לאומיים הנאבקים בזיוף מטבע.
- **על התאגידים הבנקאיים חלה חובה לבדוק את האותנטיות של השטרות והמעות לפני שהם ממחזרים אותם באמצעות הכספרים (טלרים) ובאמצעות המכשירים האוטומטיים למשיכת מזומנים.**
- **הפצת מידע לציבור:** המחלקה מפיצה מידע על סימני הביטחון בשטרות ובכל שנה נותנת מענה לעשרות אלפי פניות בנושאי המטבע.

תיבה 1: סדרת השטרות החדשה

ממשלת ישראל אישרה את החלטת בנק ישראל להנפיק למדינת ישראל סדרת שטרות חדשה. סדרה זו תחליף את הסדרה הנוכחית, המהלכת במחזור משנת 1999. באפריל 2011 הממשלה אישרה את הדמויות שיופיעו על גבי השטרות - המשוררת רחל על גבי השטר של 20 ש"ח, המשורר שאול טשרניחובסקי על השטר של 50 ש"ח, המשוררת והסופרת לאה גולדברג על השטר של 100 ש"ח, והמשורר נתן אלתרמן על השטר של 200 ש"ח. באפריל 2013 הממשלה אישרה את העיצוב, את סימני הביטחון ואת יתר מרכיבי השטרות.

מאז השקת השטרות הנוכחיים חלפו כחמש עשרה שנים. במרוצת השנים האלה הצליח בנק ישראל לשמור על רמת זיופים נמוכה בזכות היכולת לשלב בשטרות סימני ביטחון ברורים. אולם חמש עשרה שנים הן נצח במונחים טכנולוגיים. ההתפתחויות הטכנולוגיות בתחום השטרות, העלייה בהיקף הזיופים בעולם, וכן האמצעים הטכנולוגיים העומדים כיום לרשות הזייפנים, מחייבים את בנק ישראל להתאים את הסדרה החדשה לשנים הבאות מבעוד מועד.

בנק ישראל עושה כל מאמץ כדי לוודא שהשטרות החדשים יהיו מתקדמים ביותר מבחינה טכנולוגית, וזאת בהתאם למגמות העולמיות ומתוך מטרה להבטיח את האמון שהציבור נותן בכך שהוא שומר על ביטחון המטבע ועל יציבות הכלכלה הישראלית. במהלך השנים האחרונות בנק ישראל חקר, בדק וייצר את התשתית להחלפת השטרות לקראת סדרת השטרות החדשה. הדור הבא של השטרות בישראל יציג סטנדרט חדש של רמת ביטחון, פיתוחים ייעודיים של סימני ביטחון ואלמנטים נוספים שיחזקו את אמון הציבור בשטרות.

כאן המקום להדגיש כי להבדיל מהשטרות בסדרות האחרונות, השטרות בסדרה החדשה ייבדלו זה מזה בגודל כדי להקל על ציבור העיוורים וכבדי הראייה להבחין בין העריכים השונים.

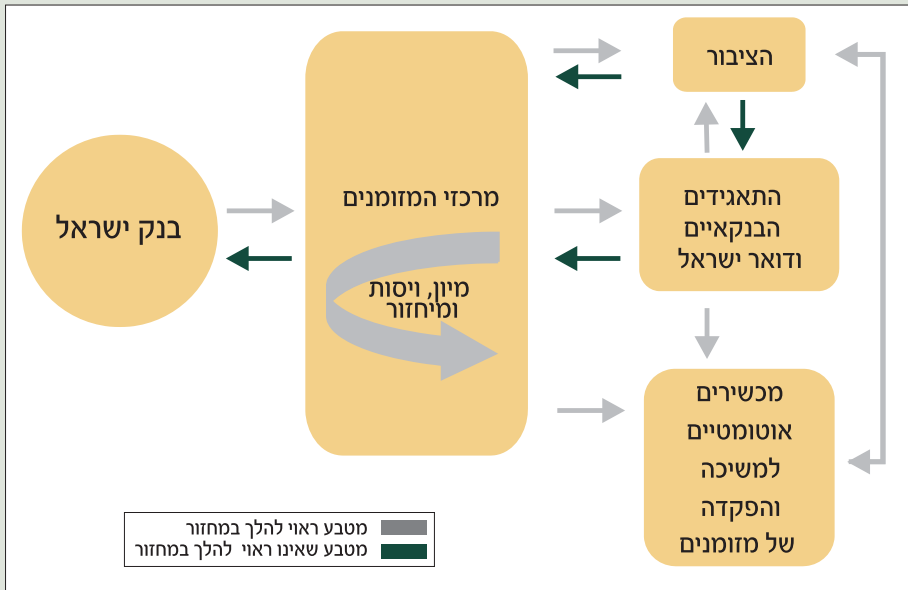
בחודשים הקרובים ימסור בנק ישראל לציבור מידע מקיף על סימני הביטחון המשולבים בשטרות ועל אופן החלפת השטרות. אך כבר כעת חשוב לציין שהציבור יוכל להחליף את השטרות הקיימים בחדשים במשך מספר שנים.

השטרות החדשים בערכים של 50 ש"ח ו-200 ש"ח

תיבה 2: המדיניות לתפעול המזומנים במשק

ב-2009 שינה בנק ישראל את מדיניות תפעול המזומנים בישראל והטמיע מדיניות שגובשה על יסוד העקרונות הנהוגים במדינות מתקדמות. המדיניות החדשה נועדה לשמור על איכות גבוהה של המזומנים במחזור, להפחית את עלויות תפעולם לבנק ישראל ולמשק בכללותו, ולהעלות את רמת השירות שמעניקים בנק ישראל והתאגידים הבנקאיים ללקוחות השונים.

יישומה של מדיניות זו על השטרות החל ב-1.10.2009, ועל המעות - ב-1.5.2011. במסגרת זו התאגידים הבנקאיים ודואר ישראל הקימו מרכזי מזומנים, חלקם בהפעלה עצמית וחלקם באמצעות קבלן (מיקור חוץ). בנק ישראל מאשר את המרכזים ומפקח עליהם, ואלה הם הגופים היחידים הרשאים למשוך ממנו מזומנים או להפקידם בו¹. מרכזי המזומנים מווסתים את עודפי ההיצע והביקוש של השטרות והמעות בינם לבין עצמם ובינם לבין לקוחותיהם, מושכים מבנק ישראל רק את עודפי הביקוש, ומפקידים בו את המזומנים שאיכותם ירודה. עד סוף 2012 קמו בישראל שלושה עשר מרכזי מזומנים בבעלות התאגידים הבנקאיים.

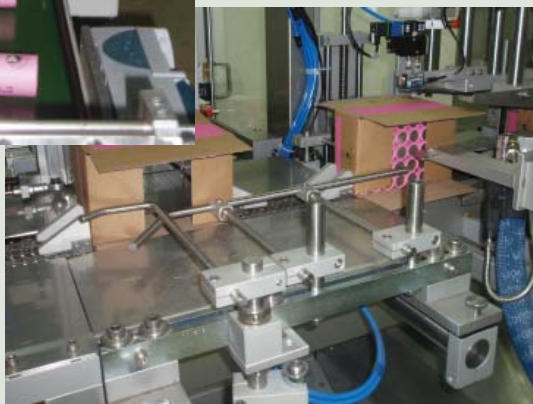
מאז יישומה של המדיניות לתפעול המזומנים מחלקת המטבע ערכה בה כמה עדכונים. בשנת 2012 המשיכה מחלקת המטבע לעקוב אחרי המדיניות, לשפרה ולהתאימה לאופי החדש של פעילותם של מרכזי המזומנים עם בנק ישראל. לשם כך, וכדי לקדם את התייעלות התהליך הגדירה מחלקת המטבע יחידת מינימום של משיכה והפקדה. כמו כן המחלקה קבעה שיטת

1 זאת למעט שירותי הפריטה והצריפה שבנק ישראל מעניק לציבור הרחב, על פי החוק.

אריזה אחידה למעות - בגלילים בלבד. גם מרכזי המזומנים יארזו אותן מעתה בגלילים; עד כה הם הפקידו אותן בבנק ישראל במכלי פלסטיק והעבירו אותן בינם לבין עצמם ולבנק ישראל באריזות ניילון כבדות, שהיו בלתי בטיחותיות עבור העובדים העוסקים באריזה.

מתוקף חוק בנק ישראל החדש מחלקת המטבע פועלת בימים אלה לפרסום כללים להפעלה סדירה של מערכת המטבע, וכללים אלה מבוססים על המדיניות החדשה.

מערך האריזה בגלילים

נאמני מכונות במרכזי המזומנים

על פי המדיניות שהתווה הבנק, לפני הפצת שטרות לציבור על מרכזי המזומנים לספור ולמיין אותם באמצעות מכונות שבנק ישראל אישר מראש (רשימת המכונות שקיבלו אישור מתפרסמת באתר האינטרנט של הבנק: <http://www.boi.org.il/he/currency/publicenquiries>). מכונות ספירה ומיין אלה בודקות הן את איכות השטרות והן את האותנטיות שלהם.

בנק ישראל קבע לשטרות תקן איכות המגדיר מהו שטר באיכות ראויה/בלתי ראויה למחזור. התקן נועד להבטיח שהשטרות המצויים בידי הציבור יהיו תמיד באיכות ראויה, וכן הוא נועד להשליט אחידות בהגדרת האיכות החלה על השטרות שמרכזי המזומנים ממחזרים. כדי להעלות את הרמה המקצועית במרכזי המזומנים הסמיכו בנק ישראל ומרכזי המזומנים נאמני מכונות - עובדים של מרכז המזומנים שתפקידם לוודא כי המכונות פועלות על פי התקן.

מכונה לספירה ומיין שטרות

ג. מחזור המטבע

1. המחזור

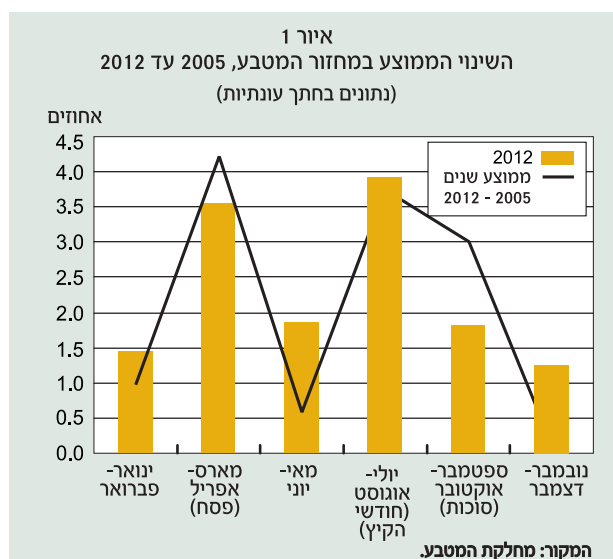
מחזור המטבע הסתכם בסוף שנת 2012 ב-55 מיליארדי ש"ח, לעומת 49 מיליארדים בסוף שנת 2011. זהו גידול של 12%, והוא גבוה מהגידול בשנה הקודמת (9%). ממוצע הגידול במחזור עמד על 10% בעשר השנים האחרונות, להוציא את השנים 2008—2009, שבהן המשבר הכלכלי העולמי הגיע לשיא. במונחים ריאליים עמד הגידול בשנת 2012 על 10%, ובשנת 2011 - על 7%.

א. הרכב המחזור

בשנים האחרונות חלקו של מחזור השטרות בסך המחזור עלה במתינות, על חשבון חלקו של מחזור המעות, ובשנת 2012 חלקים אלה עמדו, בהתאמה, על כ-97% ו-3% מערכו הכולל של המחזור. התפתחות זו היא בשל הגידול המהיר באמצעי התשלום בשנים האחרונות, על רקע רמת הריבית הנמוכה, שהשתקף בעיקר בגידול בערך השטרות במחזור.

לוח 1: מחזור המטבע והתפלגותו למחזורי השטרות והמעות (סופי שנים, מיליארדי ש"ח)

השנה	מחזור השטרות	מחזור המעות	סך מחזור המטבע
2006	24.4	1.1	25.5
2007	27.7	1.2	28.9
2008	33.1	1.3	34.4
2009	40.1	1.4	41.5
2010	43.4	1.5	44.8
2011	47.4	1.6	49.0
2012	53.1	1.7	54.8

ב. עונתיות במחזור המטבע

הביקוש למזומן מתאפיין בעונתיות והוא משתנה לפי חודשי השנה - קיים ביקוש גבוה יחסית בתקופת החגים סוכות ופסח (החודשים ספטמבר/אוקטובר ומארכ/אפריל, בהתאמה) ובחודשי חופשת הקיץ (יולי ואוגוסט).

ג. המשתנים הכלכליים במשק והמגמות במחזור

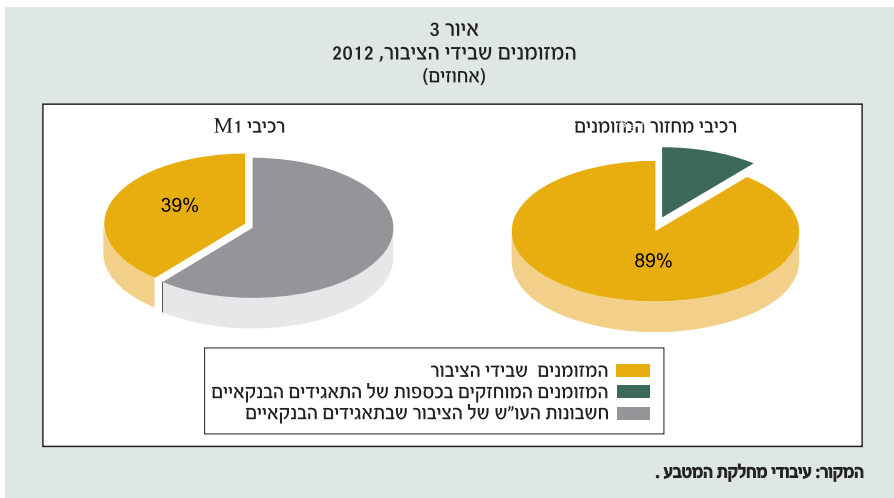
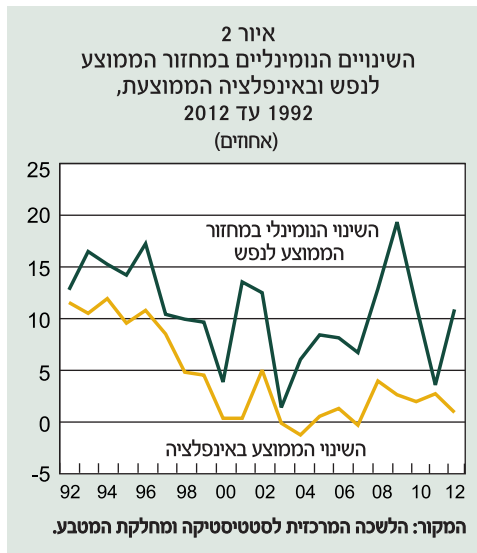
(1) המחזור הממוצע לנפש והאינפלציה

המחזור הממוצע לנפש¹ עולה משנה לשנה. הדבר נובע משיעורי גידול גבוהים במחזור בהשוואה לשיעורי הגידול באוכלוסייה. גם במונחים ריאליים הממוצע לנפש עולה משנה לשנה. בשנת 2012 עמד המחזור הממוצע לנפש על 6,711 ש"ח. יש לזכור עם זאת כי בפועל ערך המחזור לנפש בישראל נמוך יותר, משום שהש"ח משמש אמצעי תשלום גם ברשות הפלסטינית אך חישובו של הערך מתבסס על אוכלוסיית ישראל בלבד.

(2) רכיבי המחזור ואמצעי התשלום במשק -

M1

מחזור המזומנים כולל את המזומנים שהציבור מחזיק ואת המזומנים שהתאגידים הבנקאיים מחזיקים בכספות. כמו בשנים קודמות, החלק העיקרי של המזומנים במחזור נמצא בידי הציבור; בשנת 2012 חלק זה עמד על 89%.

¹ במחזור נכללים גם המזומנים שבידי תושבי חוץ. (תופעה זו אופיינית יותר לגוש האירו וארה"ב, היות שמטבעותיהם משמשים גם מחוץ לגבולותיהם).

המזומנים שבידי הציבור, יחד עם חשבונות העו"ש של הציבור שבתאגידים הבנקאיים, הם סך אמצעי התשלום (M1). חלקו של המזומן שבידי הציבור בסך אמצעי התשלום עמד על 39% - המשך של הגידול שחל בו החל משנת 2010 - אך הוא עדיין נמוך בהשוואה לשנים קודמות (ממוצע של 45% בשנים 1990—2009).

(3) המזומן שבידי הציבור ביחס לתמ"ג בהשוואה למדינות האיחוד האירופי²

שיעורי הגידול במחזור גבוהים בהשוואה לשיעורי הגידול בתמ"ג בפרט בשנים האחרונות ומתבטא בעליית היחס של המזומן בתוצר המקומי הגולמי, זאת גם על רקע הריבית הנמוכה בשנים האחרונות. בשנת 2012 עמד היחס בין המזומן שבידי הציבור לתמ"ג על 5.2% בהשוואה ל-4.9% בשנת 2011. עם זאת, שיעור זה נמוך בהשוואה למדינות האיחוד האירופי - 6.8% בממוצע בשנת 2011. שיעור זה נע בין 2.7% שבבדיה, שבה נעשה שימוש נרחב בכרטיסי חיוב, ל-10.4% בבלגיה.

לוח 2: מחזור המטבע - ישראל בהשוואה למדינות האיחוד האירופי

המדינה	המזומן שבידי הציבור כאחוז מהתמ"ג
ישראל, 2012	5.2
סך גוש האירו	9.1
צ'כיה	9.5
דנמרק	3.0
לטביה	7.4
ליטא	9.1
הונגריה	8.2
פולין	6.2
רומניה	5.2
שבדיה	2.7
אנגליה	3.7

המקור: ישראל - הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומחלקת המטבע.
מדינות האיחוד האירופי - Statistical Data Warehouse, European Central Bank.

² Statistical Data Warehouse, ECB. הנתונים זמינים לסוף 2011.

(4) השימוש במזומן ובאמצעי התשלום החלופיים

המזומנים ממשיכים להוות אמצעי תשלום עיקרי וישנן חמש סיבות עיקריות לכך:

- המזומן הינו אמצעי תשלום אוניברסלי, כלומר תקף בכל מקום.
- התשלום במזומן הוא סופי ואינו תלוי במערכות סליקה.
- התשלום במזומן נוח, מהיר וזול במובן זה שהוא אינו תלוי בעזרים טכנולוגיים ובמערכות.
- להבדיל משיטות תשלום אלקטרוניות, המזומן אינו כרוך בזיהוי המשלם ומאפשר תשלום אנונימי.
- יחסית לאמצעי התשלום האלקטרוניים, המזומן מאפשר לשלוח בהוצאות היות שהוא מאפשר לראות מיידית מהי היתרה שנותרה בידי המשלם.
- השכלול בשיטות לזיהוי מזויפים הביא לכך שהתשלום במזומן בטוח יחסית.

נוסף על המזומן קיים כיום שפע של אמצעי תשלום אחרים - המחאות, כרטיסי חיוב (עיקרם כרטיסי אשראי), חיובים ישירים אלקטרוניים (עיקרם חיובים על פי הרשאה), שוברים, תשלומים באינטרנט ובארנק סלולרי.

בשנים האחרונות התגונו סוגיהם של כרטיסי החיוב. בישראל קיימים הסוגים הבאים:

כרטיס חיוב נדחה ("כרטיס אשראי" בלשון הדיבור) - Deferred-debit card. כרטיס זה קשור ישירות לחשבון הבנק של הלקוח ומאפשר לו למשוך מזומנים ממכשירים אוטומטיים - ו/או לשלם עבור סחורות ושירותים בבתי עסק - סכומים המגיעים עד למסגרת האשראי שהקצה לו מנפיק הכרטיס. סכום העסקאות שביצע הלקוח מחושב אחת לחודש, ובסכום זה מחייבים את חשבונו בבנק. זהו סוג הכרטיס השכיח ביותר.

כרטיס חיוב מיידי - Debit card. אמצעי תשלום חלופי, בעיקר למזומן. במקרה זה מחייבים את חשבון הלקוח בעת ביצוע העסקה, ולא אחת לחודש ובמרוכז. כרטיסים אלה פחות נפוצים.

כרטיס אשראי "מתגלגל" - Revolving credit card. בעל הכרטיס קובע מראש את סכום החיוב התקופתי, ויתר החוב נדחה - "מתגלגל" - לחודש הבא וצובר ריבית. רוב הכרטיסים מסוג זה מונפקים ע"י חברות כרטיסי האשראי ולא על ידי הבנקים. כרטיסים אלה צברו תאוצה בשנים האחרונות.

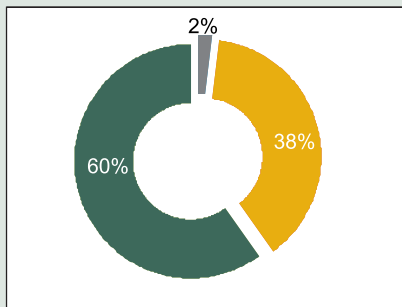
כרטיס נטען - Pre-paid. הלקוח טוען את הכרטיס מראש בסכום המרבי לחיוב, וכל תשלום מופחת מיתרת הכרטיס עד לאיפוס. חלק מהכרטיסים מאפשרים טעינה חוזרת ואילו אחרים נועדו לשימוש חד פעמי.

השימוש בכרטיסי חיוב התרחב בשנים האחרונות. מעידה על כך העובדה שבעשור האחרון מספר הכרטיסים גדל ב-73% ובסוף 2012 עמד על 6.35 מיליון³. גם היקף העסקאות בכרטיסי חיוב הולך ועולה, ובבתי העסק ניכרת נטייה להחזיר את כרטיסי החיוב לשימוש גם בעסקאות קטנות (micropayments) - למשל במכונות למכר משקאות ובמכונות צילום. בשנת 2012 עמד היקף העסקאות⁴ על כ-139 מיליארדי ש"ח - נמוך מהיקף המזומנים שהציבור משך (מהבנקים ומהמכשירים האוטומטיים) ואשר הסתכם בכ-205 מיליארדי ש"ח. שוויה הממוצע של עסקה בארץ בכרטיס אשראי עמד השנה על 238 ש"ח, ומרבית העסקאות (70%) היו בסכומים נמוכים מ-200 ש"ח; נתון זה עשוי להצביע על כך שאמצעי

³ כרטיסים שהייתה בהם לפחות עסקה אחת במהלך הרבע האחרון של השנה.

⁴ תשלומים בכרטיסים שהונפקו בארץ, לא כולל משיכות מזומן. התשלומים התבצעו בישראל או בחו"ל.

איור 5
התפלגות התשובות במענה לשאלה:
"בפעם האחרונה שהייתם צריכים לשלם סכום
שבין 100 ל-200 ש"ח, איך שילמתם אותו?"
(אחוזים)

תשלום בארץ
תשלום בהמחאות
תשלום במזומן

המקור: סקר מכון מידע שיווקי.

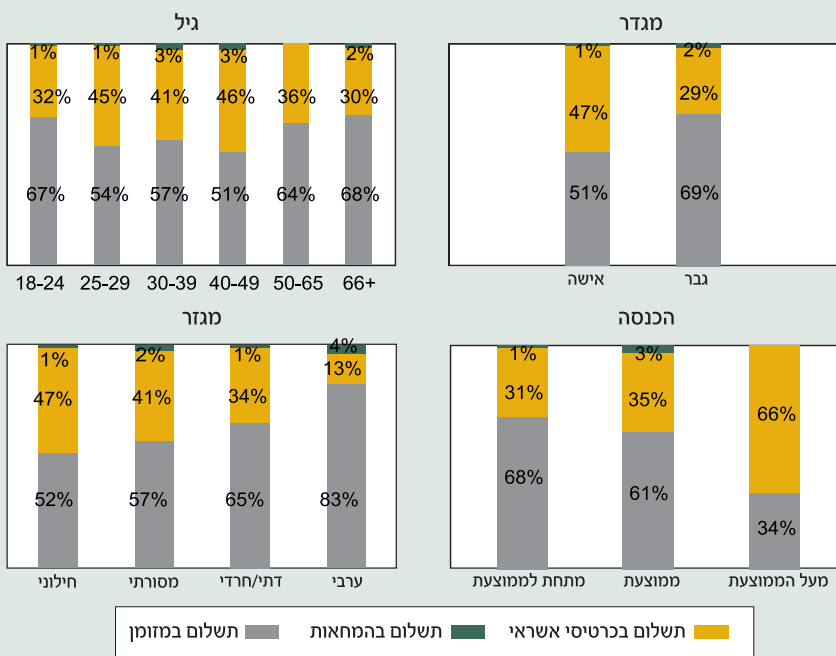
התשלום הנידון משמש תחליף למזומן בעסקאות רכישה של מוצרים ושירותים במגזר הקמעונאי.

סכומי התשלומים בהמחאות, לעומת זאת, עשויים להעיד כי אלה משמשות בעיקר את המגזר העסקי, בעיקרו בתשלומי מסים, וכן תשלומים חד פעמיים גדולים. שוויה הממוצע של עסקה בהמחאה עמד בשנת 2012 על 6,537 ש"ח. עם השנים חלה ירידה במספר העסקאות בהמחאות.

ממצאי סקר

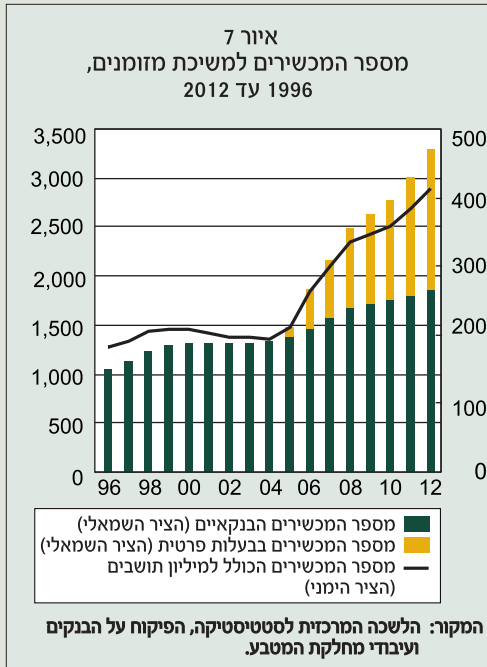
סקר ארצי, שמכון "מידע שיווקי" ערך ב-2012 עבור מחלקת המטבע, מעלה כי המזומן מהווה אמצעי תשלום עיקרי בסכומים הנעים בין 100 ל-200 ש"ח. אחריו באים כרטיסי האשראי, ואילו השימוש בהמחאות בעסקאות כאלו הוא מועט. עוד מעלה הסקר כי השימוש במזומן נפוץ יותר בקרב: גברים, בעלי הכנסה נמוכה, מסורתיים, צעירים שאין להם עדיין הכנסה מסודרת, ומבוגרים שהצטרפו פחות למגמת התשלום באשראי.

איור 6
השימוש באמצעי התשלום לפי מאפיינים דמוגרפיים

המקור: סקר מכון מידע שיווקי.

תיבה 3: מכשירי הבנק האוטומטיים למשיכת מזומנים

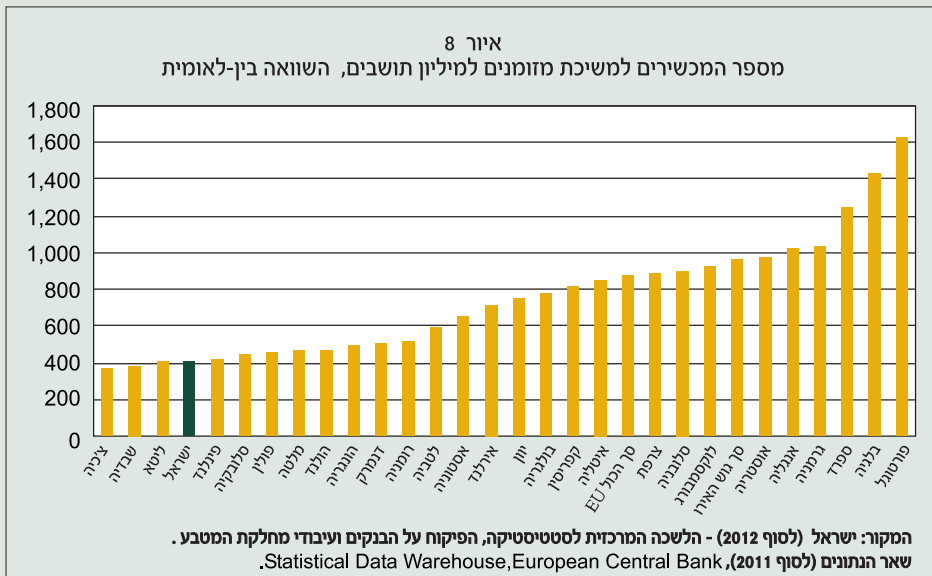

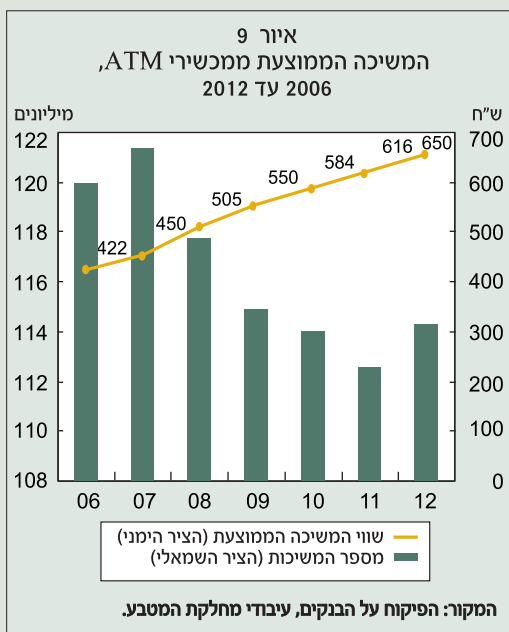
מספרם של מכשירי הבנק האוטומטיים

למשיכת מזומנים (ATM - automated teller machine) עמד בסוף 2012 על 1,863 (כולל המכשירים בבעלות שב"א - שירותי בנק אוטומטיים). זהו גידול של 3% ביחס לשנת 2011, והוא דומה לגידול אשתקד.

נוסף על אלה היו בסוף 2012 1,430 מכשירים להפצת מזומנים (cash dispenser). מכונות אלו - כולן בבעלות חברה פרטית ("כספונט") - נכנסו לשוק בשנת 2005, ובתי העסק שבהם הן מוצבות מתפעלים אותן באמצעות השטרות המתגלגלים במחזוריים שלהם, כנהוג בחו"ל. עמלת המשיכה הנגבית בהן אינה כפופה לפיקוח ולכן היא גבוהה יחסית. על אף מספרם הגדול של מכשירים אלה, היקף המשיכות והתנועות בהם זניח יחסית להיקפן

במכשירי הבנק האוטומטיים (ATM), הן משום שעלות השירות גבוהה והן משום שבעלי העסק מגבילים את סכום המשיכה המקסימלי לכמה מאות ש"ח, בשעה שהמשיכות ממכשירי ה-ATM

מוגבלות בהתאם לסוג הכרטיס של הלקוח. עלותם של מכשירים אלה ועלויות תפעולם נמוכות מאלה של מכשירי ה-ATM. הואיל ובהיותם פרטיים, השטרות המוזנים בהם אינם נבדקים לפי שעה במכונות לזיהוי זיופים ולבקרת איכות שבנק ישראל הטיל על מרכזי המזומנים.

בשנים אחרונות התווספו גם חלופות אחרות למשיכת מזומנים באמצעות כרטיסי חיוב - מאות נקודות ברשתות השיווק ובתחנות הדלק. בחלקן מחייבים מיידית את חשבון הבנק, ובחלקן הסליקה נדחית למועד החיוב של כרטיס החיוב.

מספר המכשירים למיליון תושבים בארץ עדיין נמוך בהשוואה למדינות

האיחוד האירופי - 413 בשנת 2012 (כולל מכשירי הבנק האוטומטיים והמכשירים הפרטיים להפצת מזומנים) לעומת 966 בסך גוש האירו בשנת 2011. מספרם במדינות הנסקרות נע בין 373 בצ'כיה ל-1,658 בפורטוגל.

בשנת 2012 נמשכה מגמת הגידול של **סכום המשיכה הממוצע** ממכשירי הבנק האוטומטיים: הוא עלה ב-6% והגיע ל-650 ש"ח (הגידול השנתי הממוצע בעשור האחרון עמד על 8%). הסבר אפשרי לכך נעוץ ברפורמה בעמלות התאגידים הבנקאיים, אשר נכנסה לתוקף ביולי 2008. ייתכן שבעקבות הרפורמה גברה מודעות הציבור לעמלת המשיכה בגין פעולה ישירה, וכתוצאה מכך התפתחה בקרב התנהגות צרכנית נבונה: הצרכנים חוסכים במספר המשיכות. תמיכה להשערה זו ניתן למצוא בעובדה ששיעורי הגידול של מספר המשיכות קטנים מאלה של סך שוויון הכספי.

סכום המשיכות המצטבר לתושב עמד בשנת 2012 על כ-9,305 ש"ח, ומספרן **לתושב** עמד בשנת 2012 על 14, בדומה לשנת 2011.

בשנים האחרונות נוספו גם מכשירים להפקדה של מעות ושטרות, במטרה לייעל את השירות ללקוח ולהוזיל לבנקים את עלויות הטיפול במזומנים בסניפים.

2. מחזור השטרות

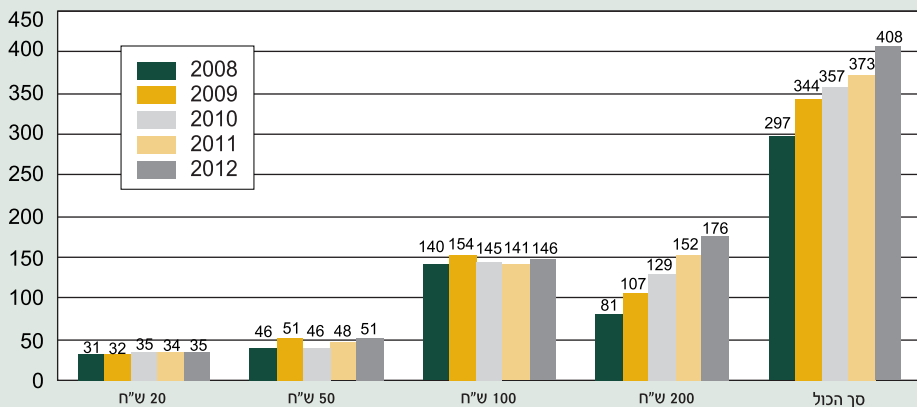
א. ערך השטרות במחזור ומספרם

ערך מחזור השטרות הסתכם השנה ב-53.1 מיליארדי ש"ח, לעומת 47.4 מיליארדים בשנה הקודמת, גידול של כ-12%. מספר השטרות במחזור עלה מ-373 מיליוני שטרות בשנה הקודמת ל-408 מיליונים השנה, גידול של 9%. הפער בין שיעור הגידול של ערך מחזור השטרות לבין שיעור הגידול של מספר השטרות במחזור נוצר בשנים האחרונות, ומסביר אותו גידול משמעותי במספר השטרות של 200 ש"ח במחזור (כ-16% בשנת 2012) כתוצאה משילובם המסיבי במכשירי המשיכה האוטומטיים.

לוח 3: ערך מחזור השטרות לפי ערכים, 2006 עד 2012 (סופי שנים, מיליוני ש"ח)

2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	
693	683	709	637	612	505	471	20 ש"ח
2,556	2,288	2,397	2,535	2,298	2,370	2,320	50 ש"ח
14,571	14,090	14,486	15,425	13,998	13,098	12,704	100 ש"ח
35,291	30,356	25,773	21,485	16,132	11,748	8,833	200 ש"ח
53,112	47,417	43,365	40,082	33,040	27,721	24,328	סך הכול

איור 10
מספר השטרות במחזור, 2008 עד 2012
(מיליוני שטרות)

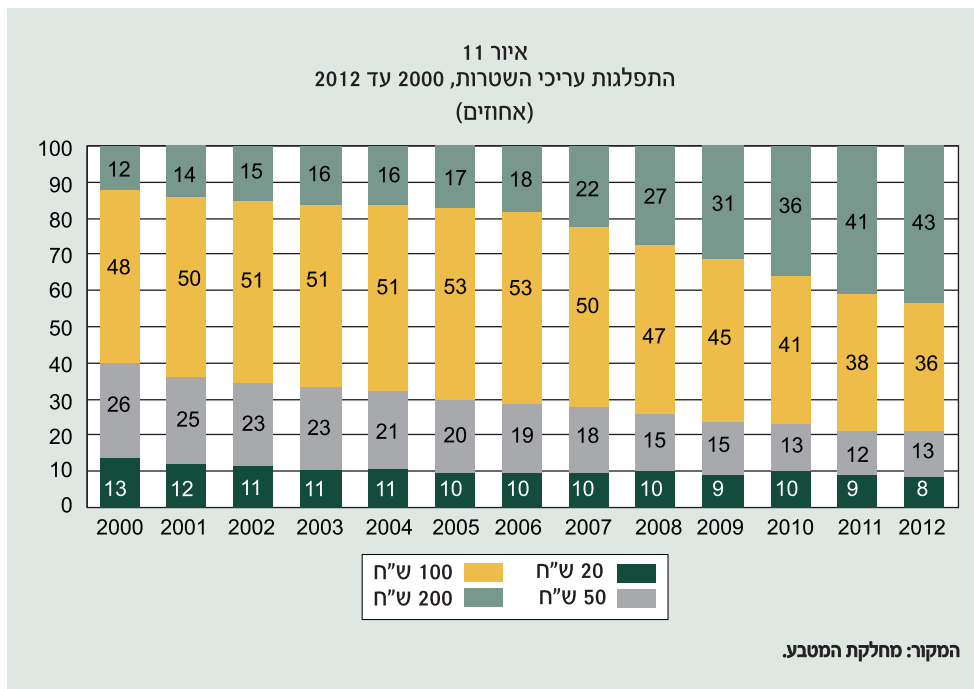

המקור: מחלקת המטבע.

ב. הרכב מחזור השטרות לפי ערכים

הרכבו של מחזור השטרות מושפע במידה רבה מתמהיל השטרות במכשירים האוטומטיים למשיכת מזומנים: שווי של סך המשיכות מהמכשירים ב-2012 עמד על 36% מסך שווי המשיכות של הציבור מהתאגידים הבנקאיים (היתר נמשך בדלפקי הסניפים). עד כה התאגידים הבנקאיים קבעו את התמהיל על פי שיקולים תפעוליים הנוגעים להפחתת עלויות ולמניעת פגיעה בשירות כתוצאה מהתרוקנות המכשירים. אולם כפי שעולה מהדיון להלן (ראו תיבה 4), נראה שיהיה צורך לקבוע את התמהיל גם על פי שיקולים הנוגעים לצורכי הלקוחות. בנק ישראל בוחן עתה סוגיה זו.

בשנת 2012 נמשך הגידול בחלקם-במחזור של השטרות בערך של 200 ש"ח, וזאת כאמור משום שהפיצו אותם במספר רב יותר של מכשירים אוטומטיים למשיכת מזומנים. משנת 2011 הם מהווים, לראשונה, את עיקר השטרות במחזור, ובסוף שנת 2012 הם היוו 43% ממנו. זאת בשעה שהשטרות של 100 ש"ח היוו 36%, השטרות של 50 ש"ח - 13%, והשטרות של 20 ש"ח - 8% בלבד.

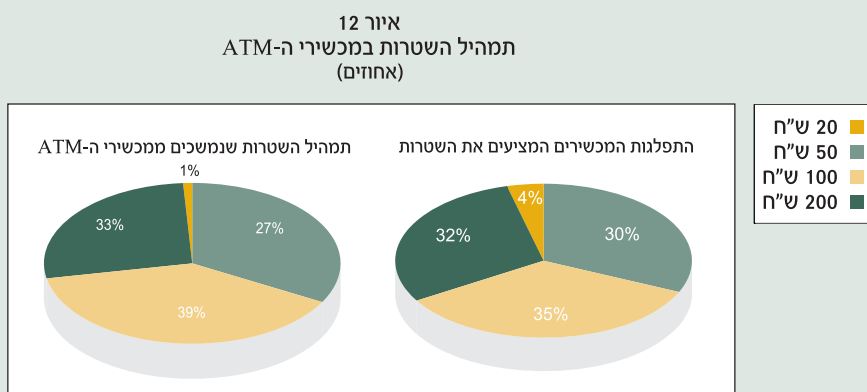
מגמת הגידול במספר השטרות של 200 ש"ח החלה במחצית השנייה של שנת 2006, כאשר הכניסו אותם לראשונה לחלק מהמכשירים האוטומטיים של התאגידים הבנקאיים. (כאמור, מפעילי המכשירים מכניסים ערכי שטרות גבוהים כדי להפחית את עלויות השינוע והטיפול, וכדי להקטין למינימום את תדירות ההתרוקנות של המכשירים ומטבע הדברים גם את תדירות מילויים). הכנסת השטר של 200 ש"ח למכונות השפיעה מייד על הרכב השטרות במחזור: מתחילת 2006 עד סוף 2012 שיעורם של שטרות אלה במחזור גדל ב-26 נקודות אחוז. עיקר הגידול בא על חשבון השטרות בערך 100 ש"ח: שיעורם פחת באותה תקופה ב-17 נקודות אחוז. גם שיעור השטרות של 50 ש"ח במחזור פחת - ב-7

נקודות אחוז. שיעור השטרות של 20 ש"ח נשאר הנמוך מבין העריכים, משום שהם נמצאים רק במשורה במכשירים האוטומטיים למשיכת מזומנים של מספר קטן של בנקים.

ניתן לראות מגמה מתמשכת של שינוי בהרכב העריכים של מחזור השטרות: משקלותיהם של השטרות בעריכים של 50 ו-100 ש"ח הולכים ויורדים, ומשקל העריך של 200 ש"ח הולך ועולה בד בבד עם העלייה בקצב כניסתו למכשירים האוטומטיים.

תיבה 4 : העדפות הציבור בנוגע לתמהיל השטרות במחזור

בשנת 2012 ערכה מחלקת המטבע סקר כדי לבחון את הפערים בין הרצוי למצוי בתחום תמהיל השטרות במחזור, פערים שנוצרים בין היתר כתוצאה מתמהיל השטרות שהבנקים ממלאים במכשירי ה-ATM. הסקר נערך בפרט לנוכח זמינותו הנמוכה של השטר בעריך 20 ש"ח כתוצאה מכך שהוא נמצא כאמור רק במשורה במכשירי ה-ATM (מהנתונים שהתאגידים הבנקאיים מדווחים למחלקת המטבע עולה, כי שטרות של 20 ש"ח מצויים רק ב-4% ממכשירי ה-ATM, והם מהווים רק 1% מסך השטרות הנמשכים); וכן לנוכח זמינותו הנמוכה של השטר בעריך 50 ש"ח כתוצאה מכך שמפיצים אותו בכמות נמוכה בהשוואה לעריכים הגבוהים של 100 ו-200 ש"ח (לפי הנתונים של התאגידים הבנקאיים, שטרות של 50 ש"ח מצויים ב-30% ממכשירי ה-ATM ומהווים 27% מסך השטרות הנמשכים).

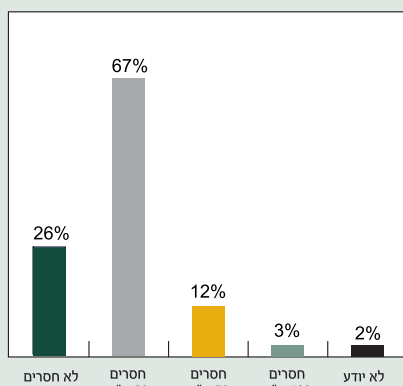
המקור: עיבודי מחלקת המטבע לדיווחי התאגידים הבנקאיים למחלקת המטבע.

הסקר נערך ע"י מכון "מידע שיווקי" הן בקרב כלל הציבור והן בקרב עסקים העושים שימוש במזומן. לפי ממצאי הסקר, קיימת תחושה שלעריכים של 20 ו-50 ש"ח יש זמינות נמוכה; ציבור הקונים חש בכך בעת ביצוע תשלום במזומן, והסוחרים חשים זאת גם בעת מתן עודף.

מהסקר עולה שבמשיכה ממכשירי בנק אוטומטיים הציבור מעוניין בתמהיל הכולל שטרות בעריכים נמוכים של 20 ו-50 ש"ח: כשני שלישים מהמשתמשים במכשירים מעוניינים בהרכב שטרות שיקלול עריך של 50 או של 20 ש"ח.

איור 14

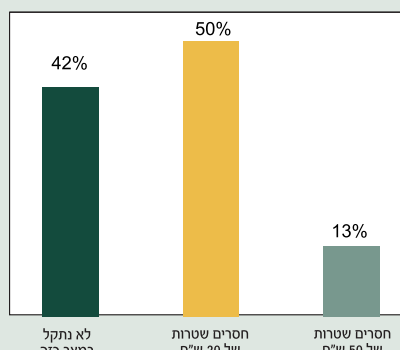
התפלגות התשובות בקרב בעלי העסקים במענה לשאלה: "האם אתם מרגישים שחסרים לכם שטרות בעריך מסוים לצורך מתן עודף?"
אם כן, איזה סוג שטר חסר לכם?
(אחוזים)

הסבר: איפשרו תשובות מרובות. ל-68% מאלה שהרגישו מחסור בשטרות של 50 ש"ח היו חסרים גם שטרות של 20 ש"ח.
המקור: סקר מכון מידע שיווקי.

איור 13

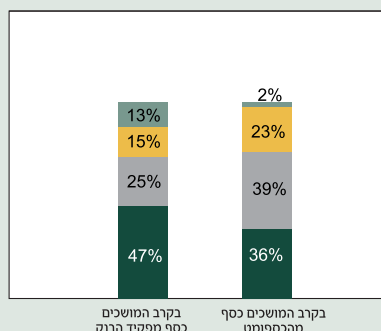
התפלגות התשובות בקרב כלל הציבור במענה לשאלה: "האם אתם נתקלים לפעמים במצב שבו אתם רוצים לשלם במזומן וחסר לכם שטר בעריך מסוים (כמו 20 או 50 ש"ח)?"
אם כן, איזה סוג שטר חסר לכם?
(אחוזים)

הסבר: איפשרו תשובות מרובות. ל-32% מאלה שהרגישו מחסור בשטרות של 50 ש"ח היו חסרים גם שטרות של 20 ש"ח.
המקור: סקר מכון מידע שיווקי.

איור 15

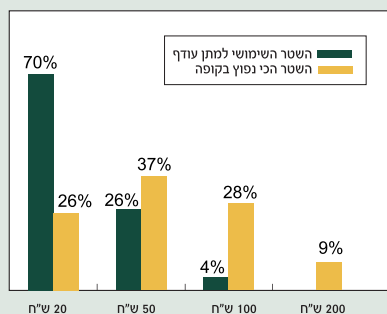
התפלגות התשובות בקרב כלל הציבור במענה לשאלה: "אם הייתם מושכים 500 ש"ח מהכספומט/מפקיד הבנק, איך הייתם רוצים לקבל אותם, בהנחה שאתם יכולים לבחור לכל היותר שלושה סוגים?"
(אחוזים)

המקור: סקר מכון מידע שיווקי.

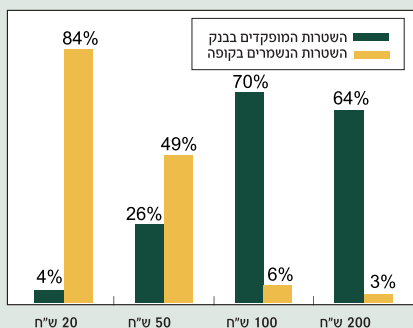
בקרב בעלי העסקים העריך שמרבים להשתמש בו למתן עודף הוא השטר של 20 ש"ח, אולם רק ברבע מבתי העסק זהו השטר הנפוץ ביותר בקופה - דבר המעיד על זמינותו הנמוכה. עדות נוספת לזמינות נמוכה: בעלי העסקים אינם מפקידים בבנק את רוב השטרות בעריך 20 ש"ח, על מנת למחזרם כעודף ללקוחות, ומחצית מבעלי העסקים אינם מפקידים גם את השטרות בעריך של 50 ש"ח. תורמת לזמינות הנמוכה העובדה שלקוחות משלמים בעיקר בשטרות בעריך גבוה, אך רוב השטרות בעריך 20 ש"ח מקורו בלקוחות ולא בבנקים. להערכתם של בעלי העסקים, הזמינות הנמוכה של השטר של 20 ש"ח נובעת משתי סיבות עיקריות: מצד אחד הלקוחות משלמים בעריכים גבוהים, ומצד שני העסקים משתמשים בשטרות של 20 ש"ח למתן עודף.

איור 16
התפלגות התשובות בקרב בעלי העסקים במענה לשאלות:
"באילו שטרות אתם משתמשים יותר למתן עודף?"
"איזה שטר הכי נפוץ בקופה?"
(אחוזים)

המקור: סקר מכון מידע שיווקי.

איור 17
התפלגות התשובות בקרב בעלי העסקים במענה לשאלה:
"אילו שטרות אתם בדרך כלל מפקידים ב'סוף היום'?"
ואילו שטרות אתם בדרך כלל שומרים בקופה ליום המחרת?"
(אחוזים)

המקור: סקר מכון מידע שיווקי.

ג. צריכת השטרות

צריכת השטרות בשנת 2012 הסתכמה ב-116.9 מיליוני שטרות.

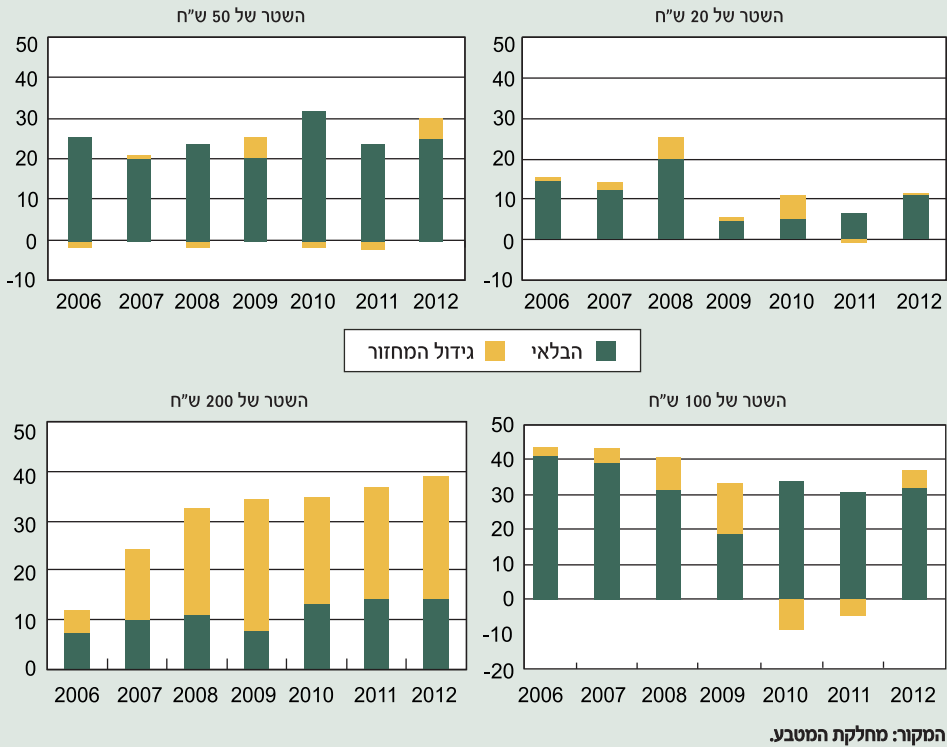
צריכת השטרות מורכבת משני רכיבים. האחד הוא **הגידול במחזור**: זהו ההפרש בין המשיכות להפקדות והוא מגדיר את הביקוש. בשנה הנסקרת מחזור השטרות גדל ב-35.4 מיליוני שטרות, וגידול זה גבוה מהגידול ב-2010 וב-2011 - 16.6 ו-15 מיליוני שטרות, בהתאמה. 70% מהגידול במחזור השטרות מקורו בגידול השטרות מעריך 200 ש"ח. גם ביתר עריכי השטרות חל גידול השנה זאת לאחר שב-2010 חל קיטון בעריכים של 50 ו-100 ש"ח ולאחר שב-2011 חל קיטון בעריכים של 20, 50 ו-100 ש"ח.

המרכיב השני - והעיקרי - בצריכת השטרות הוא **הבלאי**: אלה הם שטרות בלתי ראויים לשימוש חוזר; בנק ישראל גורס אותם בתהליך הספירה והמיון ומנפיק במקומם שטרות חדשים. ב-2012 הבלאי הסתכם ב-81.5 מיליון שטרות, שהם 70% מסך הצריכה.

לוח 4: צריכת השטרות, הבלאי וגידול המחזור, 2006 עד 2012 (מיליוני שטרות)

העריך	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
20 ש"ח	14.0	11.9	19.4	4.0	4.9	6.0	10.3
	0.7	1.8	5.3	1.3	5.4	-1.2	0.5
	14.7	13.7	24.7	5.3	10.3	4.8	10.9
50 ש"ח	25.6	20.2	24.0	20.7	32.1	23.8	25.0
	-1.4	1.0	-1.4	4.7	-1.4	-2.0	5.4
	24.2	21.2	22.6	25.4	30.7	21.8	30.3
100 ש"ח	41.5	39.1	31.6	19.2	34.2	30.9	32.1
	2.5	4.0	9.0	14.3	-8.9	-4.3	4.8
	44.0	43.1	40.6	33.5	25.3	26.5	36.9
200 ש"ח	7.4	9.9	10.8	7.8	13.2	14.3	14.1
	4.3	14.3	21.9	26.8	21.6	22.5	24.7
	11.7	24.2	32.7	34.6	34.8	36.8	38.8
סה"כ	88.5	81.1	85.7	51.8	84.4	75.0	81.5
	6.1	21.1	34.9	47.0	16.6	15.0	35.4
	94.6	102.2	120.6	98.8	101.1	89.9	116.9

איור 18
גידול המחזור והבלאי, 2006 עד 2012
 (מיליוני שטרות, סופי שנים)

אורך חיי השטרות במחזור ואיכותם:

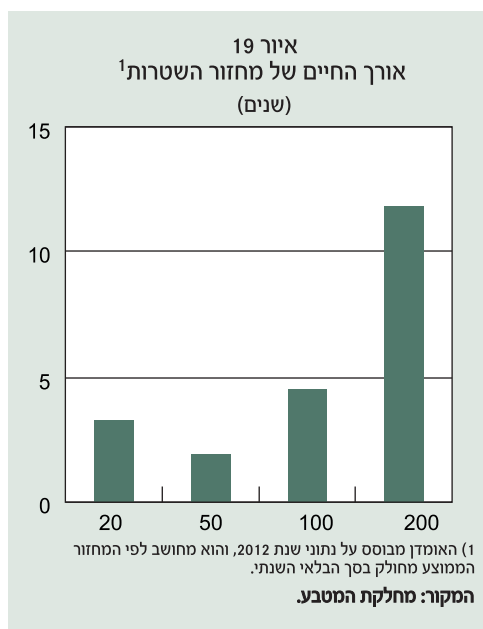
מספר גורמים משפיעים על איכות השטרות שבמחזור:

1. **גובה הערך הנקוב** - קיים מתאם בין גובה הערך הנקוב של השטר לאופי השימוש בו ולהתייחסות הציבור אליו. ככל שערך השטר עולה היחס לשטר משתפר. לפיכך השטרות מהערכים הגבוהים נוטים להאריך ימים ואיכותם במחזור טובה יותר.

2. **רמת המיון** - ככל שהתאגידים הבנקאיים ובנק ישראל עורכים לשטרות המופקדים אצלם מיון קפדני יותר, כך גדל שיעור הגריסה ומתקצר אורך חייהם של השטרות.

3. **היצע השטרות** - מחזור השטרות בעריכים הנמוכים נוטה להיות בלוי יותר, משום ששטרות אלה ממשיכים לשהות במחזור גם כשאיכותם כבר אינה ראויה. הסיבה לכך נעוצה בפער שבין הביקוש להיצע: כאמור, יש ביקוש לשטרות בעריכים הנמוכים, היות שהם משמשים לביצוע תשלום ולמתן עודף; אולם ההיצע שלהם נמוך בשל כמות מוגבלת במכשירים האוטומטיים למשיכת מזומנים. לכן הציבור אינו מפקיד אותם והם ממשיכים להתגלגל עוד ועוד.

כדי להעלות את איכות השטרות שבמחזור ולהאריך את חייהם - וכך לחסוך בעלויות ההנפקה - מחלקת המטבע יצרה תקן איכות מספרי, ומרכזי המזומנים חייבים לפעול על פיו. כמו כן מחלקת המטבע

פועלת דרך קבע לשיפור המצע שעליו מדפיסים את השטרות. מצע השטרות בעריך 20 ש"ח הוחלף בשנת 2008 במצע פולימר, שהוא איכותי ומאריך את חייהם. בהקשר זה יצוין כי במקביל לכך ימשיכו להגיע למחזור שטרות של 20 ש"ח על מצע של נייר כותנה עד תום המלאי של מצע זה, כדי למנוע בזבז. כל עריכי השטרות בסדרה החדשה יודפסו על מצעים משודרגים ואיכותיים יותר.

ד. משיכת שטרות מבנק ישראל והפקדתם בו

היקף ההפקדות נשאר ברמתו הנמוכה יחסית גם בשנת 2012, בדומה לשנה שעברה. השנה הופקדו בבנק ישראל 104 מיליוני שטרות, ונמשכו ממנו 139 מיליונים. הירידה החדה

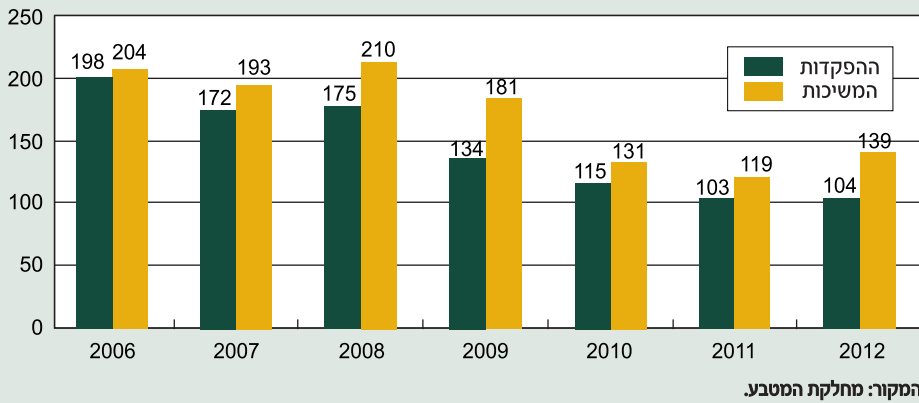
בהיקף ההפקדות בבנק ישראל, במקביל לגידול במחזור, פירושה התארכות השהות של השטרות במחזור. מגמה זו של התארכות השהות החלה עוד בשנת 2005, בעקבות העתקת משכנה של מחלקת המטבע מתל אביב לירושלים; אז הופיעו ניצנים ראשונים של התייעלות בעבודה של התאגידים הבנקאיים עם בנק ישראל, היות שנעשו ניסיונות להפחית את עלויות שינוע המזומנים מתל אביב לבנק ישראל בירושלים.

לוח 5: משיכת שטרות מבנק ישראל והפקדתם בו לפי עריכים, 2006 עד 2012 (מיליוני שטרות)

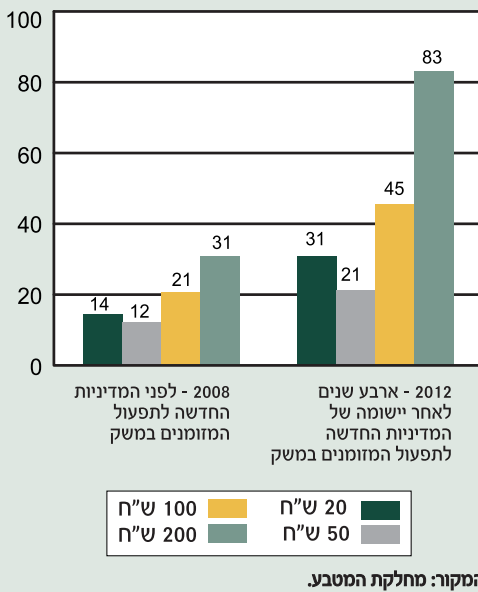
המשיכות								ההפקדות								הערך
2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006		2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006		
13	8	11	13	28	18	19		13	9	5	12	22	16	17	20 ש"ח	
33	28	35	42	46	45	52		28	30	37	37	48	44	110	50 ש"ח	
43	36	39	72	87	92	112		39	40	48	58	78	89	53	100 ש"ח	
49	47	46	54	49	38	21		24	24	25	27	27	23	18	200 ש"ח	
139	119	131	181	210	193	204		104	103	115	134	175	172	198	סך הכול	

בשנים 2009-2012 התארכה משמעותית השהות-במחזור של כל עריכי השטרות. התייעלות משמעותית זו נבעה כל כולה מהחלפתה של המדיניות החדשה לתפעול המזומנים במשק: לפי מדיניות זו, על התאגידים הבנקאיים לווסת את עודפי ההיצע והביקוש של השטרות בינם לבין עצמם ועם לקוחותיהם; לכן הם מושכים מבנק ישראל רק את עודפי הביקוש שלהם ומפקידים בו רק מזומנים מאיכות ירודה, שעל פי תקן האיכות אינם ראויים להלך במחזור. הוויסות הבין-בנקאי של עודפי המזומן הביא במישרין לייעולו של הטיפול בכלל המזומנים במשק.

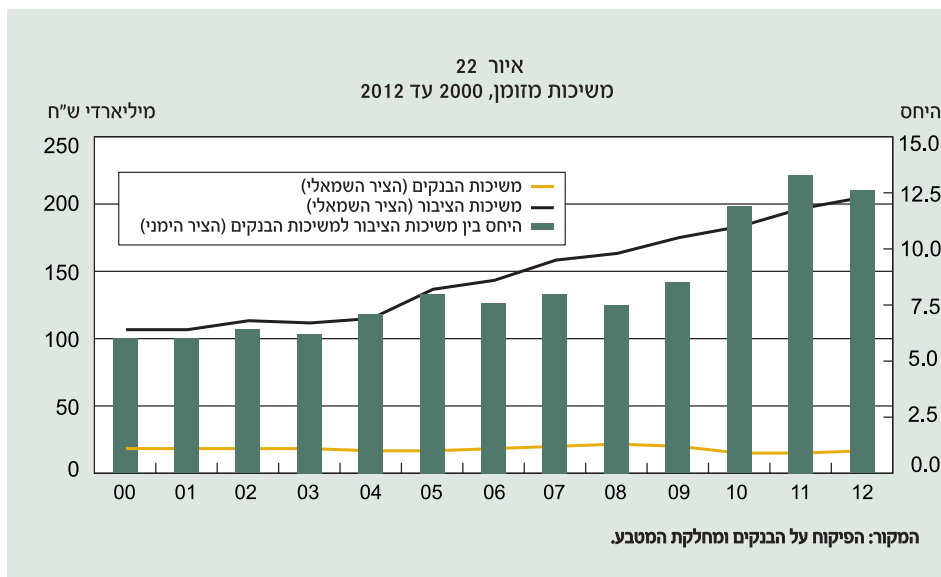
איור 20
ההפקדות והמשיכות של סך השטרות בבנק ישראל, 2006 עד 2012
(מיליוני שטרות)

איור 21
מספר החדשים הממוצע ששטר
שוהה במחזור בטרם מפקידים אותו בבנק ישראל

עדות נוספת ליעילותו של הוויסות הבין-בנקאי באה לידי ביטוי בנתון הבא - מאז שינוי המדיניות לתפעול המזומנים בשנת 2009, חל גידול בסך המזומנים, שהציבור מושך (מהתאגידים הבנקאיים ומהמכשירים האוטומטיים למשיכת מזומנים) מתוך סך המזומנים שהתאגידים הבנקאיים מושכים מבנק ישראל. פירושו של דבר שבמהלך השנה הציבור ממחזר את המזומן שנמשך מבנק ישראל יותר פעמים עד להפקדתו מחדש בבנק ישראל. ב-2012 מספר פעמים זה עמד על 13: כלומר המזומן שנמשך מבנק ישראל הופקד בתאגידים הבנקאיים ונמשך מהם 13 פעמים בממוצע עד להפקדתו מחדש בבנק ישראל. הגידול בנתון זה הסתכם בארבע השנים האחרונות ב-67%, והדבר מעיד כאמור על יעילותו של הוויסות הבין-בנקאי. העובדה שגם ב-2011 נתון זה עמד על 13 מעידה על כך שהמדיניות מ-2009 השיגה את יעד ההתייעלות שעמד מאחוריה.

3. מחזור המעות

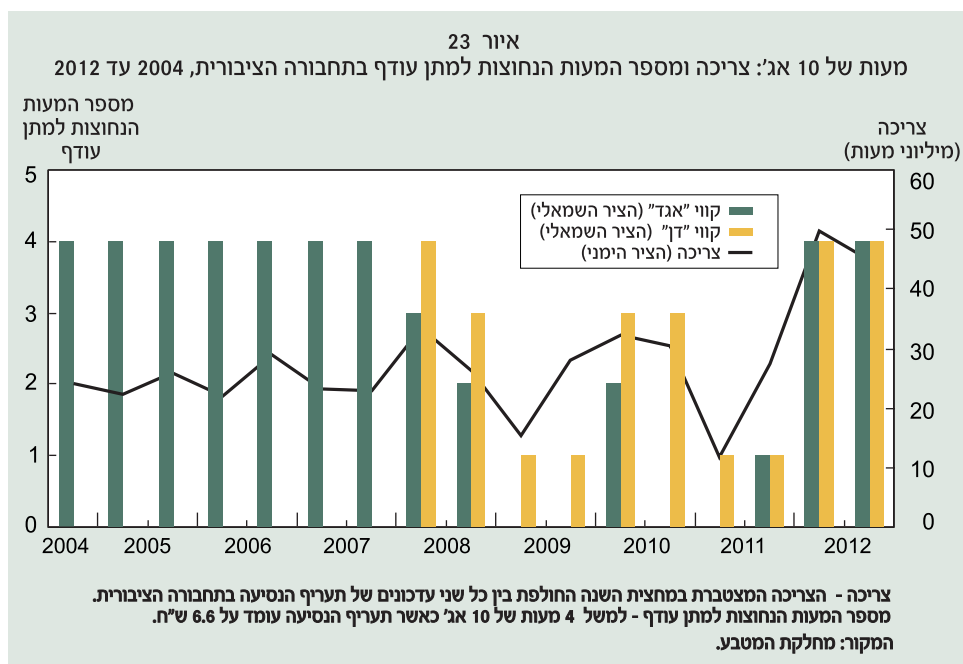
א. ערך המעות שבמחזור ומספרן

חלקו של ערך מחזור המעות בסך ערך המחזור עמד בשנה הנסקרת על 3%. בעשור האחרון מחזור המעות התאפיין בגידול מתון, וב-2012 גידול זה נמשך. בהשוואה ל-2011 שיעור הגידול בערך מחזור המעות עמד על 6.2% ושיעור הגידול במספרן במחזור - על 7.3%. בסוף 2012 ערכו של מחזור המעות הסתכם ב-1,653 מיליוני ש"ח ומספרן במחזור הגיע ל-1,867 מיליונים.

את הגידול הגבוה במספר המעות במחזור מסביר בעיקר הגידול במספר המעות בעריך 10 אג'. מעות אלה מהוות 60% ממספר המעות במחזור, והן משמשות בעיקר למתן עודף בקווים העירוניים של התחבורה הציבורית. מאחר שבינואר 2012 תעריך הנסיעה בקווי "אגד" ו"דן" עלה מ-6.4 ש"ח ל-6.6 ש"ח, מספר המעות של 10 אג' הנחוץ למתן עודף הגיע לערכו המירבי והוא עומד כעת על 4. הדבר בא לידי ביטוי בגידול חריג בצריכת המעה. כתוצאה מכך חל גידול בהוצאות ההנפקה, והוצאות אלה גדלות ביתר שאת עקב שיעור האובדן הגבוה של המעה הנידונה.

בעריך של 1 ש"ח מרבים להשתמש במדחנים ובמכונות הממכר, וב-2012 הוא היווה 23% מכלל המחזור. העריך 2 ש"ח הונפק לראשונה ב-9.12.2007, והוא מהווה כ-3% מכלל המחזור. חלקם של ערכי המעות 5 ש"ח ו-10 ש"ח - כ-4% ו-3%, בהתאמה.

הממוצע המשוקלל של שווי המעה במחזור הוא 0.89 ש"ח, זאת בשל משקלו הרב של העריך של 10 אג'. הממוצע המשוקלל עלה מעט בשנים האחרונות, בעקבות עלייה מסוימת בחלקם של ערכי המעות הגבוהים (הממוצע המשוקלל בשנת 2002 היה 0.71 אג' בלבד).

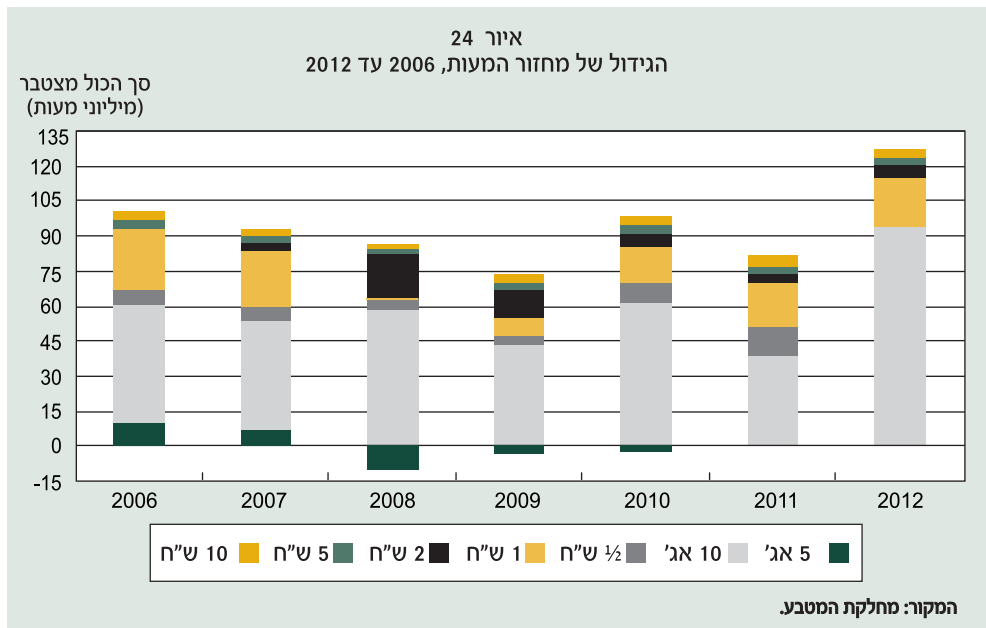
חלק בלתי מבוטל מצריכת המעוֹת נוצר כתוצאה מכך שהציבור מאבד מעוֹת בעריך נמוך עקב תשומת לב נמוכה, וכן מכך שהציבור אוסף מעוֹת במכלים ומותיר אותן ללא שימוש. מכאן שהצריכה בפועל למעשה קטנה מזו הרשומה. אובדן מעוֹת הוא תופעה טבעית, והוא קיים בכל המדינות. הוא נובע מכך שהמעוֹת משמשות באופן שוטף כאמצעי תשלום בעל ערך נמוך. היקפו עומד ביחס הפוך לשווי המעה, שכן ככל ששווי המעה עולה, בעליה שומר עליה טוב יותר. התופעה של אובדן מעוֹת גורמת להפסד מיותר שמתבטא בהוצאות ההנפקה של מעוֹת. בנק ישראל קורא לציבור לשמור היטב על כל סוגי המעוֹת וכן להחזיר את המעוֹת שהוא מחזיק ללא שימוש ולקבל את תמורתן בשטרות.

לוח 6: ערך המעוֹת שבמחזור לפי עריכים, 2006 עד 2012 (מיליוני ש"ח)

2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	
			10	10	11	10	5 אג'
112	102	99	92	88	82	78	10 אג'
70	71	65	61	59	56	53	1/2 ש"ח
432	411	392	376	369	368	344	1 ש"ח
100	88	81	70	45	7	-	2 ש"ח
336	319	300	280	265	258	245	5 ש"ח
604	566	524	486	452	429	398	10 ש"ח
1,653	1,557	1,461	1,375	1,287	1,212	1,128	סך הכול

לוח 7: מספר המעות שבמחזור לפי עריכים, 2006 עד 2012 (מיליוני מעות)

2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	
			202	206	216	209	5 אג'
1,117	1,023	985	923	880	821	775	10 אג'
141	141	129	121	117	112	107	1/2 ש"ח
432	411	392	376	369	368	344	1 ש"ח
50	44	41	35	23	4		2 ש"ח
67	64	60	56	53	52	49	5 ש"ח
60	57	52	49	45	43	40	10 ש"ח
1,867	1,740	1,659	1,763	1,693	1,616	1,523	סך הכול

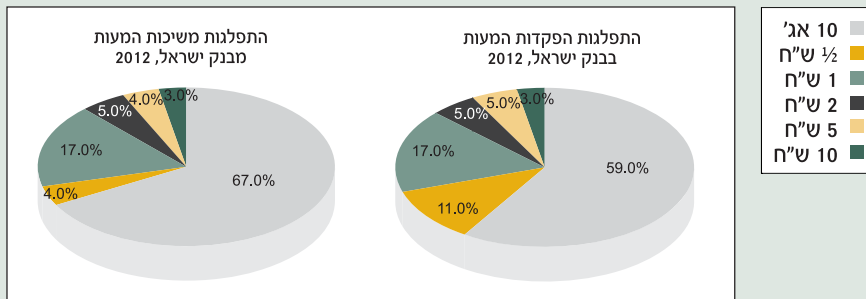
ב. משיכת מעות מבנק ישראל והפקדתן בו

בשנת 2012 הופקדו בבנק ישראל 94 מיליוני מעות, ונמשכו ממנו 221 מיליונים. ההפרש בין המשיכות להפקדות הוא גידול המחזור. העריכים הדומיננטיים בהפקדות ובמשיכות הם 1 ש"ח ו-10 אג'.

לוח 8: משיכת מעות מבנק ישראל והפקדתן בו, 2006 עד 2012 (מיליוני מעות)

העריך	ההפקדות							המשיכות						
	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
5 אג'			3	4	10	5	5			0	0	0	13	14
10 אג'			49	48	50	51	50	149	96	111	92	108	97	101
חצי ש"ח			8	9	9	10	9	10	25	15	13	13	16	16
1 ש"ח			15	22	31	35	34	37	39	31	29	31	60	60
2 ש"ח			5	2	1	0	0	10	9	11	15	20	4	0
5 ש"ח			6	7	9	10	9	8	11	10	10	11	13	13
10 ש"ח			5	4	7	6	7	7	9	9	8	9	10	11
סך הכול	94	108	91	97	116	119	115	221	189	187	167	193	212	215

איור 25
(אחוזים)

ד. השינויים בשטרות ובמעות שבמחזור

בשנת 2012 לא חלו שינויים במאפייני השטרות והמעות שבמחזור.

ה. זיוף שטרות ומעות

1. פעולות למניעת זיופים ואיתור כסף מזויף

בכלל מדינה, גם בישראל נעשים ניסיונות לזיוף המטבע. שיעור השטרות המזויפים שנתגלו בסך השטרות במחזור עמד בשנת 2012 על 0.0019%, וזהו שיעור נמוך בהשוואה לנתון המקביל בגוש האירו - 0.0034%. שיעור הזיופים במעות עמד בשנת 2012 על 0.0045% מסך המעות שבמחזור. כצפוי, גם ב-2012 מרבית הזיופים נתגלו בעריכים הגבוהים: בשטרות - בעריכים של 100 ו-200 ש"ח, ובמעות - בעריכים של 5 ו-10 ש"ח.

בשלוש השנים האחרונות שופרו נתוני הזיוף במידה ניכרת הודות להוראות שכלל בנק ישראל במסגרת המדיניות לתפעול מזומנים. בהתאם להוראות אלה הצטיידו התאגידים הבנקאיים במכונות משוכללות לספירה ומיון שבנק ישראל אישר כבעלות יכולת לזהות מזויפים. ההוראות גם מחייבות את התאגידים הבנקאיים לבדוק את המעות והשטרות לשם גילוי מזויפים עוד בטרם הוצאתם למחזור, ודברים אלה חלים גם על השטרות המוטענים במכונות האוטומטיות למשיכת מזומנים. בעקבות שכלול הבדיקות גדל ההיקף שבו התאגידים הבנקאיים מגלים זיופים בתהליך המיון והספירה.

בהקשר זה חשוב לציין שבנק ישראל בודק בקפידה, במסגרת תהליך הספירה והמיון, את כל השטרות והמעות שהתאגידים הבנקאיים והציבור מפקידים אצלו.

עדות נוספת לניקוי המחזור מזיופים מגיעה מהיחידה לפניות הציבור בפקוח על הבנקים: היחידה אינה מקבלת עוד תלונות על שטרות מזויפים הנמשכים מהמכונות האוטומטיות שבבעלות הבנקים, שכן אלה חייבים כאמור לבדוק את השטרות, במכונות המשוכללות שרכשו, בטרם הכנסתם למכשירים האוטומטיים.

כל מזומן החשוד כמזויף מועבר לטיפול של משטרת ישראל, היות שעל פי חוק העונשין היא הגוף המופקד על המאבק בתופעת הזיוף.

להלן מופיע הקטע מחוק העונשין הנוגע לעניין המזויפים:

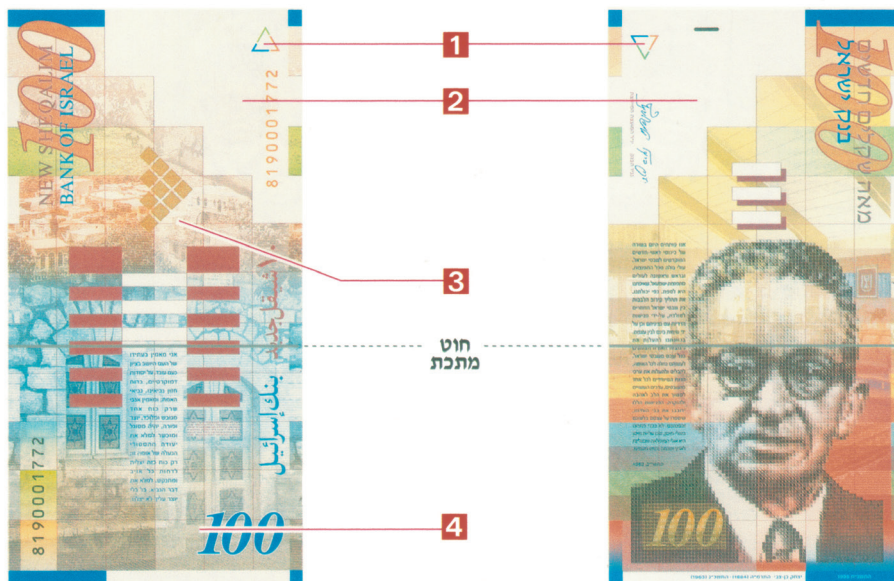
"עובד מדינה, עובד בנק ישראל או עובד בנק מסחרי המקבל שטר או מטבע שיש לו יסוד סביר להניח כי הוא מזויף חייב - על פי חוק העונשין, התשל"ז-1977 (פרק י"ב, סעיף 484) - למסור אותו מייד למשטרה לשם חקירה. (לכידת העבריינים המזייפים ומפיצים כסף מזויף היא מתפקידי המשטרה על פי חוק)."

בחוק העונשין, התשל"ז-1977, פרק י"ב, נקבעה הענישה בגין זיוף כסף, חיקוי כסף, החזקת חומר לזיוף כסף והנפקת כסף שלא כדין. העונש יכול להגיע עד שבע שנות מאסר, בהתאם לעבירה.

במסגרת מאבקו של בנק ישראל בזיופי המטבע פועלת מחלקת המטבע במספר מישורים:

- הפורום הייעודי: פורום זה כולל - נוסף על נציגי מחלקת המטבע של בנק ישראל - נציגים של משטרת ישראל, של התאגידים הבנקאיים ושל איגוד הבנקים, והוא מגבש דרכים למניעת זיופים, לאיתור כסף מזויף ולטיפול בו.
- הוראות המדיניות לתפעול המזומנים: אלה קבעו לתאגידים הבנקאיים כללי פעולה שימנעו מיחזור של מעות ושטרות מזויפים. כאמור, בין השאר ההוראות חייבו את התאגידים הבנקאיים לרכוש מכונות ספירה ומיון שמזהות מזויפים.
- סימני ביטחון: מחלקת המטבע פועלת לשדרוג סימני הביטחון שיופיעו בשטרות של הסדרה החדשה. את הסימנים בוחרים בהתחשב בכמה גורמים: עד כמה קשה לזייף אותם, עד כמה נוח לציבור הרחב לזהותם, מהי עלות ההנפקה, מהו אורך חיי הסימן וכיצד הוא משפיע על אורך חיי השטר, והאם מנגנוני מכונות הממכר ופריטת השטרות מסוגלים לזהות את השטר ללא הפרעות.
- סימני הביטחון בשטרות מתחלקים לסימני ביטחון לציבור ולסימני ביטחון לקופאים - היינו סימנים שניתן לזהות באמצעות מכשור מתאים שהם מחזיקים. סימני ביטחון אחרים נקראים ע"י מכונות המיון הספירה המשמשות את התאגידים הבנקאיים ואת בנק ישראל.
- מודעות הציבור: כחלק מהמאבק בתופעת הזיוף פועלת מחלקת המטבע להגברת מודעות הציבור לסימני הביטחון, שכן לציבור תפקיד חשוב במניעת הפצתו של הכסף המזויף. בהתאם לכך בנק ישראל שדרג את אתר האינטרנט שלו ופרסם עלונים המתארים את הסימנים העיקריים שבאמצעותם ניתן לזהות שטר מזויף. ניתן לקבל עלונים אלו באמצעות פנייה למחלקת המטבע. מידע על סימני הביטחון מובא גם באתר האינטרנט של בנק ישראל בכתובת <http://www.boi.org.il/he/currency>.
- על הציבור להיות ער ולבדוק את השטרות והמעות שהוא מקבל על פי סימני הביטחון, שכן ברור כי שטר מזויף לא יוחלף, וההפסד - כולו של המחזיק בו. שטר החשוד כמזויף יש למסור, על פי החוק, למשטרה או לבנק ישראל.

2. כיצד נזהה שטר אותנטי?

- 1 שני משולשים משני צידי השטר מתלכדים למגן דוד מדויק, בהצגת השטר מול האור. בשטר מזויף נראים אי דיוקים.
- 2 דיוקן מדויק של הדמות משתקף בהצגת השטר מול האור, ולידו עיגול זעיר והאות הראשונה של בעל הדיוקן. בשטר מזויף אין השתקפות, או שהיא משובשת.
- 3 משולש המורכב מ-10 מרובעים המשנים את צבעם כשמנענעים השטר. בשטר מזויף המרובעים אינם משנים צבע.
- 4 בהצגת השטר בזוויות שונות מבחינים בספרות גדולות המציינות את ערך השטר בדיו שקוף, שמתגלה ונעלם חליפות. בשטר מזויף הספרות אינן נעלמות.

ס י מ נ י ב י ט ח ו ן א ל ו ק י י מ י ם ב כ ל ה ש ט ר ו ת

מידע על סימני הביטחון מובא גם באתר האינטרנט של בנק ישראל בכתובת:

<http://www.boi.org.il/he/currency/BanknoteSecurityFeatures>

תיבה 5 : הנחיות בדבר שימוש בתצלומי מעות או שטרות או בתואמי שטרות

1. דברים כלליים

- (א) ההנחיות המפורטות להלן נועדו למנוע הטעיית הציבור, לשמור על כבוד המטבע ולשמור על זכויות היוצרים של בנק ישראל.
- (ב) מעה או שטר לעניין הנחיות אלה משמעם מעה או שטר כסף שהיה או שהוא הילך חוקי בישראל.
- (ג) צילום מעה או שטר לעניין הנחיות אלה משמעם רפרודוקציה של מעה או שטר או חיקוי שלו בצילום, בהדפסה או בכל דרך אחרת.
- (ד) תואם מעה או שטר כסף לעניין הנחיות אלה משמעם פריט הדומה בעיצובו, באופן כללי, למעה או לשטר כסף - למשל בהצגת דמות באופן דומה למקובל בשטר כסף או בציון שווי כספי כגון "10 שקלים חדשים".
- (ה) נוסף על האמור לעיל ולהלן, אין לעשות כל מעשה שעלול לגרום לביזוי מעה או שטר - באמצעות צילום מעה או שטר או בכל דרך אחרת.

2. הנחיות

- (א) הפצת תצלום של מעה או שטר כקופון, תלוש הנחה וכיו"ב - אסורה.
- (ב) מותר להפיץ קופון, תלוש הנחה וכיו"ב שהוא תואם מעה או שטר כסף, בתנאי שמידות הקופון או התלוש גדולות או קטנות ממידות המעה או שטר הכסף ב-30 אחוזים לפחות.
- (ג) מותר להשתמש בתצלום של מעה או שטר כחלק מעיצוב או כחלק מפרסומת, ובלבד שמתקיימים כל התנאים הבאים:
- (1) מידות התצלום של המעה או השטר יהיו גדולות או קטנות ב-30 אחוזים לפחות ממידות מעה או שטר כסף אמיתי.
- (2) אין לצלם או להדפיס מעה או שטר משני צדדיו של תצלום אחד.
- (3) אין לשנות אלמנטים בעיצוב מעה או שטר ואין להוסיף לתצלומם אלמנטים, למעט טקסט למטרות פרסומת.
- (4) צילום של מעה או שטר יכול להיות בשחור-לבן או בצבעים, אולם בתצלום צבעוני על הצבעים להיות זהים לצבעי המעה או השטר האמיתי.
- (ד) מותר להציג תצלום של מעה או שטר בקטלוג, ספר, עבודת מחקר וכד', בתנאי שיצוין בהם שזכויות היוצרים שמורות לבנק ישראל, ותוך קיום כל התנאים המפורטים בסעיף 2 (ג), (בשינוי אחד - בסעיף ג' 3 יש להשמיט את המילים "למעט טקסט למטרות פרסומת").

המידע מופיע גם באתר האינטרנט של בנק ישראל בכתובת www.boi.org.il/he/currency

תיבה 6: כללי בנק ישראל לגבי מטבע פגום

דברי הסבר לכללים:

סעיף 45 (ו) לחוק בנק ישראל, התש"ע-2010, הסמיך את הנגיד לקבוע "הוראות בדבר הוצאתו מן המחזור של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד, ובדבר החלפתו של מטבע כאמור לפי תנאים שיקבע בכללים; כללים בעניין עמלה שיגבה הבנק בשל ההחלפה ייקבעו באישור ועדת הכספים של הכנסת".

לפיכך, ביולי 2010 נכנסו לתוקף הוראות חדשות - כללי בנק ישראל (הוצאה מן המחזור או החלפה של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד) התש"ע-2010; הן החליפו את תקנות בנק ישראל (החלפת מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד) התשט"ו-1955, אשר נקבעו בהתאם לסעיף 34 לחוק בנק ישראל התשי"ד-1954.

הכללים החדשים הותאמו לימים אלו, ובסכומים המגיעים עד 1,500 ש"ח הם מאפשרים להמציא מטבע פגום ומטבע שנשמד באמצעות הדואר, ולהעביר את הזיכוי בגינו ישירות לחשבון הלקוח. כמו כן הכללים מחדדים נושאים שהבנק נתקל בהם במרוצת השנים ואשר דרשו הסדרה בחקיקת המשנה, למשל הגדרת המונח "אגב שימוש", התאמת טופס הבקשה להחלפת מטבע ומתן אפשרות להחליף מטבע שנשמד בתאונה גם על פי ראיות בלבד ולא רק על פי שרידי מטבע.

הכללים אינם קובעים עמלה בגין ההחלפה של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד.

ניתן להחליף מטבע פגום, ללא עמלה, בקופות בנק ישראל בירושלים ברח' קפלן 2 בימים א'-ה' בשעות 08:00-13:00, או לשלוח אותו בדואר רשום לבנק ישראל, מחלקת המטבע, מדור הקופות, ת"ד 780, ירושלים 91007.

לבירורים בעניין החלפת מטבע פגום ניתן לפנות למדור הקופות במחלקת המטבע בטלפון 02-6552847.

כללי בנק ישראל (הוצאה מן המחזור או החלפה של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד) התש"ע-2010

בתוקף סמכותו לפי סעיף 45(ו) לחוק בנק ישראל, התש"ע-2010¹ (להלן - החוק), הנגיד קבע כללים אלה:

1. בכללים אלה "אגב שימוש" - שלא מפעולה מכוונת או מתוך רשלנות חמורה.
2. מטבע שנפגם אגב שימוש והוא שלם בגדלו, יחליפנו הבנק בהילך חוקי שווה ערך.
3. מטבע שנפגם אגב שימוש והומצא לבנק למעלה מחציו, בחתיכה אחת או במספר חתיכות, יחליפנו הבנק בהילך חוקי שווה ערך, ובלבד שהוכח להנחת דעתו של הבנק, שהחתיכות שהומצאו הן חלקים מאותו מטבע.

¹ ס"ח התש"ע, עמ' 452.

4. (א) מטבע שנפגם אגב שימוש והומצא לבנק חציו, בחתיכה אחת או במספר חתיכות, יחליפנו הבנק בהילך חוקי שווה ערך, כתום שנה מיום שהומצא לו המטבע, ובלבד שהתקיימו שני אלה:

(1) הוכח להנחת דעתו של הבנק, שהחתיכות שהומצאו הן חלקים מאותו מטבע;

(2) חציו השני של המטבע לא הומצא לבנק בתוך השנה האמורה.

(ב) לא יחליף הבנק חצי מטבע שהומצא לו לאחר שהחליפו כאמור בסעיף קטן (א); הבנק רשאי לתפוס חצי מטבע כאמור ולהוציאו מן המחזור.

5. (א) מטבע שנפגם אגב שימוש והומצא לבנק פחות מחציו, רשאי הבנק לתפוס ולהוציאו מן המחזור.

(ב) מטבע שנפגם אגב שימוש, הומצא לבנק חציו לפחות, והודיע הבנק למבקש כי לא יחליפו, רשאי הבנק לתפוס ולהוציאו מן המחזור לאחר תשעים ימים ממועד ההודעה, אלא אם כן פנה המבקש בתקופה האמורה לבנק בכתב וביקש לקבל את המטבע בחזרה לחזקתו. (ג) התקבלה פנייה כאמור בסעיף קטן (ב), ישלח הבנק את המטבע בדואר רשום למענו של המבקש; אישור הדואר בדבר קבלת דבר דואר למשלוח בדואר רשום יהיה ראיה מכרעת למשלוח כאמור.

6. הבנק רשאי להחליף מטבע שנשמד בהילך חוקי שווה ערך, ובלבד שהוכח להנחת דעתו, כי התקיימו שני אלה:

(א) המטבע נשמד בתאונה;

(ב) הומצאו לבנק שרידי המטבע, והבנק שוכנע שיתרת המטבע נשמדה כליל, או שהומצאו לבנק ראיות אחרות שלפיהן הוא שוכנע כי המטבע נשמד כליל.

7. (א) המבקש להחליף מטבע פגום או מטבע שנשמד יפעל באחת משתי דרכים אלה:

(1) יגיש בקופת הבנק בירושלים בקשה לפי הטופס שבתוספת, ויצרף לה את המטבע הפגום או את שרידי המטבע שנשמד או ראיות אחרות המעידות כי המטבע נשמד כליל; (2) ישלח בקשה לבנק לפי המען: בנק ישראל, קופת מחלקת המטבע, ת"ד 780 ירושלים 91007, בדואר רשום, ויצרף לה את הטופס האמור בפסקה (1), את המטבע הפגום או שרידי המטבע שנשמד, או ראיות אחרות המעידות כי המטבע נשמד כליל, וכן יציין בה את מספר חשבונו של המבקש בתאגיד בנקאי.

(ב) בקשה שנשלחה לפי סעיף קטן (א)(2), תהיה בסכום שעד 1,500 שקלים חדשים, ועד לפתיחתה בידי הבנק ובירור תכולתה היא תהיה באחריותו של המבקש.

(ג) הוגשה בקשה לפי סעיף קטן (א), והבנק נענה לה, יחליף הבנק את המטבע הפגום או את המטבע שנשמד בקופת הבנק, או יזכה את חשבון הבנק של המבקש בתאגיד הבנקאי לפי הפרטים שציין המבקש בבקשה, לפי שיקול דעתו.

8. תקנות בנק ישראל (החלפה או הוצאה מן המחזור של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד) התשט"ו-1955 בטלות.

תוספת

(סעיף 7א)

טופס בקשה להחלפת מטבע שנפגם או נשמד לפי כללי בנק ישראל

לכבוד

בנק ישראל, קופת מחלקת המטבע

ת"ד 780 ירושלים 91007

בדואר רשום / במסירה ביד

1. פרטי המבקש

המבקש (שם המשפחה והשם הפרטי) _____
תעודת זהות / מספר דרכון ושם המדינה מנפיקת הדרכון _____
מען המבקש (העיר, השכונה, הרחוב, מס' הבית, מיקוד) _____
טלפון בבית / טלפון נייד / דואר אלקטרוני _____

2. פירוט המטבע

מספר המטבעות והשטרות הפגומים	הערך הנקוב	המספר/ים הסידוריים*	הסכום בש"ח
	20 ש"ח		
	50 ש"ח		
	100 ש"ח		
	200 ש"ח		
	10 אגורות		
	1/2 ש"ח		
	1 ש"ח		
	2 ש"ח		
	5 ש"ח		
	10 ש"ח		
סך הכול			סך הכול

במקרה שמבוקשת החלפה של יותר משטר אחד באותו עריך יש לצרף רשימה של מספרי כל השטרות שמבוקשת החלפתם.

3. הנסיבות שבהן המטבע נפגם אגב שימוש או נשמד, ומה אירע לחלקי מטבע אחרים שלא הומצאו יחד עם הבקשה (נא לתת פרטים מלאים):

4. פרטי חשבון הבנק

במשלוח באמצעות דואר רשום או לבקשת הבנק במסירת המטבע בקופת הבנק, יש לציין גם את פרטי חשבון הבנק של מגיש הבקשה בתאגיד בנקאי:

שם הבנק _____ שם הסניף _____ מספר הסניף _____ מספר החשבון _____

5. הצהרה

אני מצהיר שכל הפרטים בבקשה זו הם נכונים, וכן מצהיר כי אני בעל החשבון שבו מבוקש הזיכוי.

תאריך _____ חתימת המבקש _____

* את הטופס ניתן להדפיס מתוך אתר בנק ישראל
<http://www.boi.org.il/he/currency/LegislationAndRegulation>

תיבה 7: השחתת מטבע

חוק העונשין

מי שבידעין מטשטש, קורע, חותך או מקלקל בדרך אחרת שטר מטבע שהוא הילך חוקי בישראל דינו מאסר שלושה חודשים (חוק העונשין התשל"ז-1977 פרק י"ב, סעיף 466).

המטשטש צורת מטבע על ידי הטבעת שם או מילה, או מתוך מטבע במזיד, דינו מאסר שנה אחת (חוק העונשין התשל"ז-1977 פרק י"ב, סעיף 480).

מחלקת המטבע פועלת לשירות תופעה די מקובלת בקרב עסקים, סוחרים וקופאים - **כתיבה על גבי שטרות**. מאחר שזוהי למעשה השחתת מטבע, הדבר אסור על פי חוק העונשין. כשמתגלה שטר כזה בנק ישראל מוציאו מהמחזור, והדבר מגדיל את הוצאות ההנפקה.

1. הנפקת מטבעות זיכרון

בשנת 2012 זכה מטבע זיכרון שהנפיק בנק ישראל בתחרות הבין-לאומית Vicenza Numismatica התשיעית⁵. המטבע הונפק לציון השתתפותה של המשלחת הישראלית באולימפיאדת לונדון 2012, הוא הוקדש לענף ההתעמלות, וזכה במקום הראשון בקטגוריית "המטבע היפה ביותר שהוטבע בשנת 2011". זהו מטבע עשוי כסף קשוט בערך 2 ש"ח.

בבחירתו ציין חבר השופטים את התואם והשילוב האלגנטיים של דמות המתעמלת ושל הסרט המתלכד לצורת מגן דוד, פרטים שמופיעים בצד הנושא של המטבע, ואת ההרמוניה שבין צד הערך ובין צד הנושא.

מארגני התחרות בירכו את בנק ישראל ואת מעצב המטבע - מר דוד הראל מירושלים - על הזכייה.

זהו המטבע השלישי בסדרת המטבעות שהונפקו לציון השתתפותה של המשלחת הישראלית במשחקים האולימפיים. קדמו לו מטבע שהונפק לציון השתתפות המשלחת הישראלית באולימפיאדת אתונה 2004 ונושאו גלשני המפרש, ומטבע שהונפק לציון השתתפות המשלחת הישראלית באולימפיאדת בייג'ין 2008 ונושאו ענף הג'ודו.

כמדי שנה, גם ב-2012 הנפיק בנק ישראל חמישה מטבעות זיכרון, בחמש סדרות שונות.

א. מטבע יום העצמאות, התשע"ב-2012 - "הכנרת"

מטבע הזיכרון ליום העצמאות ה-64 למדינת ישראל הוקדש לכנרת.

הכנרת הינה ימת מים מתוקים, מהנמוכות בעולם, והיא ממוקמת בשבר הסורי-אפריקני בין הרי הגליל והגולן. עם מקורותיה נמנים מי נהר הירדן ומימי נחלים נוספים, וכן מי הפשרת שלגים מהחרמון. הימה היא מאגר המים הגדול ביותר של מדינת ישראל. מפעל "המוביל הארצי" שואב את מימיה ומעביר אותם מצפון הארץ למרכזה ולדרומה.

5 תחרות שנתיים זו מתקיימת בעיר וי'צנזה שבאיטליה, והיא מתמחה בנושאי אספנות של שטרות, מטבעות ומדליות.

הכנרת מזכרת בתנ"ך מספר פעמים, ובנצרות נודעת לה חשיבות גדולה: לפי האמונה הנוצרית ישו הילך על מימיה, ובסמוך לה הוא חולל את נס הלחם והדגים. אזור הכנרת מושך צליינים מכל העולם ומהווה אתר חשוב של תיירות חוץ. כן הוא מהווה אתר נופש ובילוי פעיל לתיירות פנים. סביב הכנרת קיימים עשרות חופי רחצה מוסדרים ובחלקם מתקיימת פעילות אתגרית.

בצד הנושא של המטבע נראית הכינרת כשבמימיה מפליגה סירת מפרש ולחופיה מיתמרים שלושה דקלים וצמחיה עשירה; באופק נראים הרי הגולן. כמו כן מופיע הכיתוב:

בעברית: הכנרת

באנגלית: SEA OF GALILEE

בערבית: بحيرة طبريا

בצדי הערך מופיע תבליט מפוספס של הכנרת, וכן הכיתוב:

בעברית: יום העצמאות - התשע"ב

באנגלית: INDEPENDENCE DAY - 2012

נוסף על כך מופיעים הרכיבים הקבועים: הערך הנקוב בעברית ובאנגלית; סמל המדינה; המילה "ישראל" בעברית, באנגלית ובערבית; וסימן הטביעה.⁶

המטבע עוצב בידי מאיר אשל (צד הנושא) ומיכל חמאווי (צד הערך), שזכו בתחרות על עיצובו.

המטבע הונפק בחודש מארס 2012 בשתי מהדורות כסף ובמהדורת זהב אחת.

6 סימן הטביעה מציין את רמת הגימור של המטבע; מגן דוד זעיר מוטבע על מטבעות בעלי רמת גימור רגילה, ומ"ם זעירה - על מטבעות בעלי רמת גימור מיוחדת.

נתוני ההטבעה: מטבע יום העצמאות, התשע"ב 2012 - "הכנרת"

זהב קשוט	כסף קשוט	כסף רגיל	
10 ש"ח	2 ש"ח	1 ש"ח	הערך הנקוב
0.917 זהב	0.925 כסף	0.925 כסף	הנתך
0.043 נחושת	0.075 נחושת	0.075 נחושת	
0.040 כסף			
16.96 גרם	28.80 גרם	14.40 גרם	המשקל
30 מ"מ	38.7 מ"מ	30 מ"מ	הקוטר
מחורצים	מחורצים	חלקים	השוליים
המעצבים: מאיר אשל ומיכל חמאוי			
דגמי הגבס: תדור דגן			
המבבלטים וההטבעה: מטבעת פינלנד			

ב. מטבע בסדרה "תמונות מן התנ"ך", התשע"ב-2012 - "דניאל בגוב האריות"

המטבע "דניאל בגוב האריות" - בסדרה "תמונות מן התנ"ך" - הוקדש לסיפור שמגולל פרק ו' בספר דניאל. דניאל, מצאצאיו של דוד המלך, הוגלה מארץ ישראל לפני חורבן הבית הראשון. הוא גדל בארמונו של מלך בבל ושם זכה להערכה רבה הודות לכישרונותיו, יושרו ונאמנותו. מתחריו בחצר המלך הביאו לכך שיושלך לגוב האריות. מאחר שלמרות התלאות הוא נשאר נאמן לאלוהיו ואינו מתפתה לעבודה זרה, האריות אינם נוגעים בו לרעה והוא יוצא ללא פגע.

בצד הנושא של המטבע נראה דניאל בגוב האריות כשלצדדיו אריות שואגים כלפיו.

בצדי הערך מופיע אריה שואג רובץ על גחונו וכן הכיתוב:

בעברית: דניאל בגוב האריות דניאל ו'

באנגלית: DANIEL IN THE DEN OF LIONS DANIEL 6

בערבית: دانيال في جب الاسود دانيال ٦

כן מופיעים בצדי הערך הרכיבים הקבועים: הערך הנקוב בעברית ובאנגלית; סמל המדינה; שנת ההטבעה; המילה "ישראל" בעברית, באנגלית ובערבית; וסימן הטביעה.

המטבע עוצב בידי האמן אהרן שבו, שזכה בתחרות על עיצובו.

המטבע הונפק בחודש אוקטובר 2012, בשתי מהדורות כסף ובשתי מהדורות זהב.

נתוני ההטבעה: מטבע בסדרה "תמונות מן התנ"ך", התשע"ב-2012 - "דניאל בגוב האריות"

הערך הנקוב	כסף רגיל	כסף קשוט	זהב קשוט	זהב קשוט ¹
הנתך	1 ש"ח כסף 0.925 נחושת 0.075	2 ש"ח כסף 0.925 נחושת 0.075	10 ש"ח זהב 0.917 נחושת 0.043 כסף 0.040	1 ש"ח זהב 0.999
המשקל	14.40 גרם	28.80 גרם	16.96 גרם	1.244 גרם
הקוטר	30 מ"מ	38.7 מ"מ	30 מ"מ	13.92 מ"מ
השוליים	חלקים	מחורצים	מחורצים	מחורצים

המעצבים: אהרון שבו

דגמי הגבס: אד לואלן

המבלטים וההטבעה: המטבעה המלכותית של הולנד

1 למטבעות במהדורה זו קוטר זעיר, והדבר מחייב שינויי עיצוב קלים.

ג. מטבע בסדרה "אתרי מורשת עולמית", התשע"ב-2012 - "תל מגידו"

המטבע הרביעי בסדרה "אתרי מורשת עולמית" מוקדש לאתר תל מגידו תוך דגש על מפעל המים המרשים המצוי בו. זהו מפעל אספקת מים מהתקופה הישראלית, והוא מעיד על יכולת הנדסית גבוהה ועל תושייה רבה. לתל חשיבות דתית והיסטורית. הוא מזכר במקרא ובברית החדשה, ובזו האחרונה מוזכר גם ארמגדון - שיבוש של השם "הר מגידו" - שבו ייערך, על פי המסורת הנוצרית, הקרב הגדול באחרית הימים. לכן צליינים נוצרים רבים פוקדים את המקום.

תל מגידו נמנה עם החשובים באתריה הארכיאולוגיים של ישראל, רשות הגנים הלאומיים הפכה אותו לגן לאומי, ובשנת 2005 אונסק"ו הכירה בו כאתר מורשת עולמית.

בצד הנושא נראה כד מים ולצדו מפעל אספקת המים של העיר מגידו בתקופה הישראלית. בנוסף מופיעים סמל אונסק"ו הישראלי והסמל הבין-לאומי של אתרי מורשת.

כן מופיע הכיתוב:

בעברית: תל מגידו

באנגלית: TEL MEGIDDO

בערבית: تل مجدو

בצדי הערך נראה חלק מחותם עברי קדום שנמצא בחפירות התל ועליו דמות אריה שואג. כמו כן מופיעים הרכיבים הקבועים: הערך הנקוב בעברית ובאנגלית, סמל המדינה, שנת ההטבעה, המילה "ישראל" בעברית, ערבית ואנגלית; וסימן הטביעה.

המטבע עוצב בידי אסנת אשל, שזכתה בתחרות על עיצובו.

המטבע הונפק בחודש אוגוסט 2012, בשתי מהדורות כסף ובמהדורת זהב אחת.

נתוני ההטבעה: מטבע בסדרה "אתרי מורשת עולמית", התשע"ב-2012 - "תל מגידו"

זהב קשוט	כסף קשוט	כסף רגיל	
10 ש"ח	2 ש"ח	1 ש"ח	הערך הנקוב
0.917 זהב	0.925 כסף	0.925 כסף	הנתך
0.043 נחושת	0.075 נחושת	0.075 נחושת	
0.040 כסף			
16.96 גרם	28.80 גרם	14.40 גרם	המשקל
30 מ"מ	38.7 מ"מ	30 מ"מ	הקוטר
מחורצים	מחורצים	חלקים	השוליים
המעצבת: אסנת אשל			
דגמי הגבס: תדור דגן			
המבצעים וההטבעה: המטבעה המלכותית של הולנד			

ד. מטבע בסדרה "נופי ישראל", התשע"ג-2012 - "שונית האלמוגים - אילת"

בשנת 2012 החליט בנק ישראל להנפיק סדרה חדשה של מטבעות זיכרון ושמה "נופי ישראל". במסגרת הסדרה יונפקו מטבעות שעניינם אתרי טבע ונוף יפים וייחודיים, אשר מעוררים עניין רב בארץ ומחוצה לה. את המטבע הראשון בסדרה הוחלט להקדיש לשונית האלמוגים באילת.

שונית האלמוגים באילת - היחידה בישראל - היא אחת משמורות הטבע התת-מימיות היפות והמוכרות בעולם. לב השמורה הוא השונית המשתרעת לאורך כ-1,200 במקביל לחוף של מפרץ אילת.

על מנת להקל על הצפייה בשונית ובבעלי החיים הייחודיים שבמפרץ אילת, הוקמה שמורת האלמוגים, באחריות רשות הטבע והגנים, ואליה מגיעים מבקרים וצוללים. בשמורה שילוב מרהיב של אלמוגים מגוונים, היוצרים "גנים" צבעוניים מתחת למים, וביניהם שפע של צמחים, דגים, צדפות ובעלי חיים ימיים אחרים.

בצד הנושא נראים אלמוגים, דולפין ודג - המייצגים את שונית האלמוגים באילת - על רקע אלמנט עיצובי בצורת גל.

כמו כן מופיע הכיתוב:

בעברית: שונית האלמוגים - אילת

באנגלית: CORAL REEF - EILAT

בערבית: الشعاب المرجانية - إيلات

בצדי הערך נראים שני דגים, בסמוך לערך הנקוב, על רקע אלמנט עיצובי בצורת גל.

כן מופיעים בצדי הערך הרכיבים הקבועים: הערך הנקוב בעברית ובאנגלית; סמל המדינה; שנת ההטבעה; המילה "ישראל" בעברית, בערבית ובאנגלית; וסימן הטביעה.

המטבע עוצב בידי גליה ארז, שזכתה בתחרות על עיצובו.

המטבע הונפק בחודש דצמבר 2012, בשתי מהדורות כסף ובמהדורת זהב אחת.

נתוני ההטבעה: מטבע בסדרה "נופי ישראל", התשע"ג-2012 - "שונית האלמוגים - אילת"

הערך הנקוב	כסף רגיל	כסף קשוט	זהב קשוט
הנתך	1 ש"ח	2 ש"ח	10 ש"ח
	כסף 0.925	כסף 0.925	זהב 0.917
	נחושת 0.075	נחושת 0.075	נחושת 0.043
			כסף 0.040
המשקל	14.40 גרם	28.80 גרם	16.96 גרם
הקוטר	30 מ"מ	38.7 מ"מ	30 מ"מ
השוליים	חלקים	מחורצים	מחורצים
המעצבת: גליה ארז			
דגמי הגבס: תדהר דגן			
המבליטים וההטבעה: מטבעת נורבגיה			

ה. מטבע בסדרה "בוליון - ירושלים של זהב", התשע"ב - 2012 - "מנורת הכנסת"

המטבע השלישי בסדרת המטבעות "בוליון - ירושלים של זהב" הוקדש למנורת הכנסת, והוא בערך נקוב של 20 ש"ח, בהרכב 1 אונקיה (31.1035 גרם) זהב טהור (9999).

מהו מטבע בוליון?

מטבע בוליון הוא מטבע זהב, כסף או פלטינה, המכיל מתכת יקרה במשקל ידוע (משקל זה מוטבע על פני המטבע). מחיר המטבע לציבור כולל בדרך כלל פרמיה נמוכה יחסית לזו הקיימת במטבעות הזיכרון הרגילים.

בנק ישראל החל להנפיק מטבעות בוליון, לראשונה בתולדות ההנפקה בישראל, בשנת 2010. הנפקת המטבעות מצרפת את מדינת ישראל לחברתן של מדינות מכובדות - ביניהן ארה"ב, קנדה, בריטניה, אוסטרליה, דרום אפריקה, אוסטרליה וסין - המנפיקות מטבעות בוליון חדשים בכל שנה. חלק מהמדינות משנות רק את שנת ההנפקה, ואילו אחרות משנות את עיצובו של אחד מצדי המטבע בלי לשנות את נושא הסדרה שלו. בישראל יש לצד הנושא עיצוב קבוע לאורך הסדרה כולה; נראה בו אריה שואג שמקורו בחותם עברי קדום שנמצא במגידו.

כן מופיעים בצד הנושא: סמל המדינה והמילה "ישראל" בעברית, באנגלית ובערבית.

בצד הערך, שעיצובו משתנה בכל מטבע, ניתן ביטוי לנושא הסדרה - "ירושלים של זהב".

בצד הערך של המטבע השלישי בסדרה נראית מנורת הכנסת על רקע משכנה של כנסת ישראל. זוהי מנורת ברונזה מרשימה וייחודית, והיא נושאת תבליטים השאובים מהמסורת היהודית. המנורה, מעשה ידיו של האמן היהודי-בריטי בנו אלקן, הוענקה למדינת ישראל ע"י הפרלמנט הבריטי ב-1956, והיא ניצבת בגן הוורדים שמול משכן הכנסת בירושלים.

נוסף על המנורה מופיעים בצד הערך הכיתוב והרכיבים הקבועים: הכיתוב "ירושלים" בעברית, אנגלית

וערבית; הכיתוב "1' אונקיה זהב טהור 9999". בעברית ובאנגלית; הערך הנקוב בעברית ובאנגלית; שנת ההטבעה; וסימן הטביעה.

המטבע עוצב בידי רובן נוטלס (צד הערך) ומאיר אשל (צד הנושא).
המטבע הונפק בחודש מאי 2012, לרגל יום ירושלים, במהדורת זהב אחת.

נתוני ההטבעה: מטבע בסדרה "בוליון - ירושלים של זהב",
התשע"ב-2012 - "מנורת הכנסת"

זהב רגיל	
20 ש"ח	הערך הנקוב
זהב 0.999	הנתך
31.1035 גרם	המשקל
32 מ"מ	הקוטר
חלקים	השוליים
המעצבים: מאיר אשל ורובן נוטלס	
דגמי הגבס: תדהר דגן	
המבליטים וההטבעה: מטבעת פינלנד	

ז. הוועדה לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון

1. הרכב הוועדה

הוועדה מייעצת לנגיד בכל הקשור לבחירת הנושאים, המוטיבים והעיצוב של שטרי הכסף, המעות ומטבעות הזיכרון, וחבריה מתמנים בידי הנגיד. עם חבריה נמנים מומחים בתחומי המשפט, הארכיאולוגיה, הנומיסמטיקה, האמנות, החינוך, המקרא ועוד, וכן עיתונאים, אדריכלים ומעצבים. יו"ר החברה הישראלית למדליות ולמטבעות בע"מ, וכן נציגים נוספים מטעם החברה, משתתפים בישיבות הוועדה כמשקיפים.

החברים שכיהנו בוועדה בשנת 2012 הם:

השופט בדימוס יעקב טירקל, יו"ר

גב' אילנה גור

ד"ר חיים גיטלר

מר דב גניחובסקי

מר מחמוד מוסא דיאב

מר גדעון לרמן

ד"ר עדינה מאיר

מר דוד קרויאנקר

פרופ' דוד רוזנטל

גב' שרי רז בירון

פרופ' רוני רייך

גב' גילה שקין

לצד הוועדה פועלת ועדת משנה מקרב חברי המליאה. ועדה זו מסייעת למחלקת המטבע להנחות את האמנים, בכפיפות להחלטות ועדת המליאה, בנוגע להכנת העיצוב הסופי של המטבעות והשטרות. חבריה הם מר גדעון לרמן, ד"ר חיים גיטלר וגב' גילה שקין.

2. פעילות הוועדה בשנת 2012

במהלך 2012 המשיכה הוועדה לדון בתכנון סדרת השטרות החדשה ואישרה את עיצובם הסופי של השטרות.

בתחום מטבעות הזיכרון המליצה הוועדה על הנפקות עתידיות בנושאים הבאים:

- "ברזיל 2014" בסדרה "גביע העולם בכדורגל";

- "דוד וגלית" בסדרה "תמונות מן התנ"ך";

- "דוד מנגן לשאול" בסדרה "תמונות מן התנ"ך";
- "נהר הירדן" בסדרה "נופי ישראל";
- "שמורת החולה" בסדרה "נופי ישראל" לשנת 2014;
- "תל חצור" בסדרה "אתרי מורשת";
- "60 שנה לייסוד יד ושם" למטבע יום העצמאות ה-65 למדינת ישראל;
- "50 שנה למוביל הארצי" למטבע יום העצמאות ה-66 למדינת ישראל;
- "בית הכנסת החורבה" למטבע בוליון 2014 בסדרה "ירושלים של זהב";

בתפקידה כוועדת שיפוט להצעות האמנים בחרה הוועדה בהצעות הזוכות בארבע תחרויות:

- תחרות למטבע "שונית האלמוגים - אילת", בסדרת "נופי ישראל";
- תחרות למטבע "ברזיל 2014", בסדרת "גביע העולם בכדורגל";
- תחרות למטבע "60 שנה לייסוד יד ושם", לציון 65 שנה למדינת ישראל;
- תחרות למטבע "היכל הספר", בסדרת "בוליון - ירושלים של זהב".

נספח: לוחות סטטיסטיים

לוח נ'-1: מחזור המטבע ומדד המחירים לצרכן

לוח נ'-2: אמצעי התשלום במשק

לוח נ'-3: השטרות במחזור המטבע לפי ערכים

לוח נ'-4: התפלגות המחזור לפי ערכים

לוח נ'-5: הבלאי וצריכת השטרות במחזור לפי ערכים

לוח נ'-6: המעות במחזור לפי ערכים

לוח נ'-7: צריכת המעות לפי ערכים

לוח נ'-8: הפקדת שטרות בבנק ישראל

לוח נ'-9: הפקדות שטרות בבנק ישראל כאחוז מהמחזור

לוח נ-1: מחזור המטבע ומדד המחירים לצרכן, 1990 עד 2012

השינויים במשך התקופה (אחוזים)			היתרות בסוף התקופה (מיליוני ש"ח, נומינלי)		
מחזור המטבע		מדד המחירים לצרכן	המזומנים במחזור		השנה
נומינלי	ריאלי		סך כל השטרות		
23.6	5.1	17.6	3,109	3,280	1990
15.4	-2.3	18.0	3,595	3,784	1991
26.7	15.8	9.4	4,575	4,793	1992
17.9	6.0	11.2	5,402	5,651	1993
14.2	-0.2	14.5	6,167	6,453	1994
22.7	13.5	8.1	7,489	7,915	1995
16.5	5.3	10.6	8,722	9,220	1996
12.5	5.1	7.0	9,809	10,370	1997
15.1	6.0	8.6	11,300	11,935	1998
30.7	29.0	1.3	14,905	15,605	*1999
-6.1	-6.1	0.0	13,911	14,659	2000
15.0	13.4	1.4	16,045	16,858	2001
6.8	-0.9	6.5	17,160	18,009	2002
6.3	9.7	-1.9	18,240	19,137	2003
8.6	7.3	1.2	19,817	20,783	2004
17.5	14.7	2.4	23,371	24,415	2005
4.6	4.7	-0.1	24,409	25,544	2006
13.4	9.7	3.4	27,752	28,971	2007
18.6	14.2	3.8	33,070	34,365	2008
20.7	16.2	3.9	40,112	41,495	2009
8.00	5.2	2.7	43,365	44,833	2010
9.30	6.9	2.2	47,417	48,981	2011
11.80	10.0	1.6	53,112	54,773	2012

* ב-31/12/2010 נגרעו מהמחזור שטרות מסדרה א' ומעות 5 אגורות. החל מ-2010 שטרות ומעות אלה אינם כלולים בנתוני המחזור לסוף השנה. דברים אלה חלים הן על לוח זה והן על הלוחות הבאים.

המקור: מחלקת המטבע. מדד המחירים לצרכן - הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח נ-2: אמצעי התשלום במשק, 1990 עד 2012*

השנה	M1	המזומנים בידי הציבור	החלק של המזומנים בידי הציבור M1-ב
		(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)
1990	6,377	2,760	43
1991	7,292	3,231	44
1992	9,849	4,022	41
1993	12,521	4,800	38
1994	12,373	5,408	44
1995	14,425	6,644	46
1996	16,255	7,754	48
1997	18,497	8,649	47
1998	20,629	10,007	49
1999	23,601	11,049	47
2000	25,444	12,077	47
2001	29,488	14,438	49
2002	31,015	15,553	50
2003	33,373	16,511	49
2004	39,292	17,885	46
2005	48,587	20,866	43
2006	52,584	21,422	41
2007	61,870	24,587	40
2008	72,597	29,918	41
2009	110,466	35,782	32
2010	115,240	38,514	33
2011	116,780	42,945	37
2012	126,512	48,715	39

* סופי שנים

המקור: בנק ישראל-מוניטרי.

לוח נ-3: השטרות במחזור המטבע, לפי עריכים, 1990 עד 2012

השנה	סך הכול	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
מספר השטרות (מיליוני שטרות, סופי שנים)					
1990	54.0		12.2	31.0	10.9
1991	60.4		15.2	34.8	10.3
1992	69.3	3.7	15.2	38.7	11.7
1993	79.2	5.8	16.2	44.1	13.0
1994	88.5	7.7	17.2	48.9	14.7
1995	105.1	10.8	21.1	56.4	16.8
1996	112.1	13.1	32.4	49.6	17.0
1997	118.1	14.7	42.9	44.2	16.3
1998	132.3	16.9	53.3	44.0	18.0
1999	171.8	21.2	76.0	51.6	23.0
2000	157.7	18.9	76.0	41.6	21.2
2001	173.7	24.2	86.0	42.6	20.9
2002	181.0	27.4	91.8	41.1	20.7
2003	189.5	30.2	96.2	42.9	20.2
2004	203.6	33.4	104.8	43.6	21.8
2005	235.5	40.2	124.6	47.8	22.9
2006	241.3	44.4	127.0	46.4	23.5
2007	262.4	58.7	131.0	47.4	25.3
2008	297.2	80.7	140.0	46.0	30.6
2009	344.2	107.4	154.3	50.7	31.9
2010	357.1	128.9	144.9	47.9	35.4
2011	372.6	151.8	140.9	45.8	34.1
2012	408.0	176.5	145.7	51.1	34.7
ערך השטרות (מיליוני ש"ח, סופי שנים)					
1990	2,985		1,218	1,550	217
1991	3,466		1,519	1,740	207
1992	4,437	749	1,519	1,935	233
1993	5,257	1,166	1,624	2,207	260
1994	6,002	1,547	1,715	2,445	294
1995	7,419	2,151	2,111	2,822	335
1996	8,681	2,621	3,238	2,482	340
1997	9,774	2,948	4,291	2,209	325
1998	11,262	3,371	5,330	2,201	360
1999	14,874	4,231	7,601	2,581	460
2000	13,880	3,778	7,599	2,079	424
2001	15,986	4,835	8,604	2,128	419
2002	17,129	5,484	9,176	2,054	415
2003	18,209	6,040	9,620	2,145	404
2004	19,777	6,680	10,480	2,181	436
2005	23,348	8,040	12,460	2,390	458
2006	24,374	8,883	12,700	2,320	471
2007	27,723	11,748	13,100	2,370	505
2008	33,040	16,132	13,998	2,298	612
2009	40,082	21,485	15,425	2,535	637
2010	43,365	25,773	14,486	2,397	709
2011	47,417	30,356	14,090	2,288	683
2012	53,112	35,291	14,571	2,556	693

המקור: מחלקת המטבע. זהו המקור גם ללוחות שבהמשך.

לוח נ-4: התפלגות המחזור לפי עריכים, 1990 עד 2012

השנה	מעות	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
התפלגות מספר השטרות (סופי שנים, אחוזים)					
1990			22.5	57.4	20.1
1991			25.1	57.6	17.1
1992	5.4		21.9	55.8	16.8
1993	7.4		20.5	55.7	16.4
1994	8.7		19.4	55.3	16.6
1995	10.2		20.1	53.7	15.9
1996	11.7		28.9	44.3	15.2
1997	12.5		36.3	37.4	13.8
1998	12.7		40.3	33.3	13.6
1999	12.3		44.2	30.0	13.4
2000	12.0		48.2	26.4	13.4
2001	13.9		49.5	24.5	12.1
2002	15.2		50.7	22.7	11.5
2003	15.9		50.8	22.6	10.7
2004	16.4		51.5	21.4	10.7
2005	17.1		52.9	20.3	9.7
2006	18.4		52.6	19.2	9.7
2007	22.4		49.9	18.1	9.6
2008	27.1		47.1	15.5	10.3
2009	31.2		44.8	14.7	9.3
2010	36.1		40.6	13.4	9.9
2011	40.7		37.8	12.3	9.2
2012	43.3		35.7	12.5	8.5
התפלגות ערך המחזור (אחוזים)					
1990	4.9		38.8	49.4	6.6
1991	4.9		41.7	47.8	5.7
1992	4.5	14.1	32.7	41.7	5.0
1993	4.4	21.2	29.5	40.1	4.7
1994	4.4	24.6	27.3	38.9	4.7
1995	5.4	27.4	26.9	36.0	4.3
1996	5.4	28.6	35.3	27.0	3.7
1997	5.4	28.5	41.5	21.4	3.1
1998	5.3	28.3	44.8	18.5	3.0
1999	4.4	27.2	48.9	16.6	3.0
2000	5.1	25.8	52.0	14.2	2.9
2001	4.8	28.8	51.2	12.7	2.5
2002	4.7	30.5	51.1	11.4	2.3
2003	4.7	31.6	50.4	11.2	2.1
2004	4.6	32.2	50.5	10.5	2.1
2005	4.3	32.9	51.1	9.8	1.9
2006	4.4	34.9	49.8	9.1	1.8
2007	4.2	40.6	45.3	8.2	1.7
2008	3.7	47.0	40.8	6.7	1.8
2009	3.3	51.8	37.2	6.1	1.5
2010	3.3	57.5	32.3	5.3	1.6
2011	3.2	62.0	28.8	4.7	1.4
2012	3.0	64.4	26.6	4.7	1.3

לוח נ-5: הבלאי וצריכת השטרות במחזור לפי עריכים, 1990 עד 2012*

השנה	סך הכול	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
הצריכה (מיליוני שטרות)					
1990	27.9		5.2	13.0	9.8
1991	27.2		5.9	12.5	8.8
1992	34.0	3.8	3.0	15.1	12.1
1993	35.4	2.2	3.7	18.1	11.4
1994	42.8	2.3	4.7	23.6	12.1
1995	53.6	3.8	8.1	25.2	16.5
1996	45.5	3.7	16.0	9.9	15.8
1997	36.8	3.0	16.3	6.4	11.0
1998	53.7	3.8	20.4	12.5	16.9
1999	61.5	6.3	24.8	23.9	6.5
2000	49.2	9.3	13.6	13.3	13.0
2001	60.8	6.5	24.2	17.1	13.0
2002	57.9	4.1	24.0	17.1	12.7
2003	63.8	3.9	25.5	23.0	11.4
2004	76.9	5.5	33.2	23.3	14.9
2005	89.5	9.6	42.9	23.2	13.9
2006	94.6	11.7	44.0	24.2	14.7
2007	102.2	24.2	43.1	21.2	13.7
2008	120.6	32.7	40.6	22.6	24.7
2009	98.8	34.6	33.5	25.4	5.3
2010	101.1	34.8	25.3	30.7	10.3
2011	89.9	36.8	26.5	21.8	4.8
2012	116.9	38.8	36.9	30.3	10.9
הבלאי (מיליוני שטרות)					
1990	36.3		2.6	7.3	9.4
1991	30.1		2.9	8.2	9.0
1992	38.9	0.0	3.1	11.5	10.9
1993	32.4	1.0	2.8	13.1	10.0
1994	42.1	5.0	4.0	19.5	11.2
1995	37.2	0.9	4.2	17.7	14.4
1996	38.6	1.4	4.8	16.7	15.7
1997	30.9	1.4	5.8	11.9	11.8
1998	39.6	1.7	10.0	12.7	15.2
1999	22.0	2.0	2.2	16.3	1.5
2000	27.8	0.3	7.4	6.3	13.8
2001	42.7	0.7	13.7	15.5	12.8
2002	50.5	0.6	18.3	18.5	13.1
2003	55.5	1.1	21	21.2	12.2
2004	62.6	2.2	24.6	22.5	13.3
2005	57.7	2.8	23.0	19.0	12.8
2006	88.5	7.4	41.5	25.6	14.0
2007	81.1	9.9	39.1	20.2	11.9
2008	85.7	10.8	31.6	24.0	19.4
2009	51.7	7.8	19.2	20.7	4.0
2010	84.4	13.2	34.2	32.1	4.9
2011	75.0	14.3	30.9	23.8	6.0
2012	81.5	14.1	32.1	25.0	10.3

* נתוני הצריכה והבלאי כוללים שטרות מסדרה א' עד לשנת 2010 כולל.

לוח נ-6: המעות במחזור לפי עריכים, 1990 עד 2012

(סופי שנים, מיליוני מעות)

השנה	סך הכול	10 ש"ח	5 ש"ח	2 ש"ח	1 ש"ח	1/2 ש"ח	10 אג'	5 אג'*
1990	354.0		9.7		75.0	27.7	164.4	77.2
1991	398.0		12.0		86.0	30.0	185.0	85.0
1992	456.5		14.0		99.0	36.7	211.0	95.8
1993	533.3		15.9		115.1	37.1	260.8	104.4
1994	588.4		18.6		134.5	43.7	278.2	113.4
1995	668.5	9.01	20.5		148.1	51.5	316.8	120.7
1996	745.6	14.9	22.7		163.6	53.6	361.4	129.4
1997	817.9	17.4	25.6		178.7	61.7	396.4	138.1
1998	898.4	20.2	29.0		196.2	67.9	437.6	147.5
1999	983.6	22.6	32.0		215.5	70.6	486.3	156.6
2000	1,070.5	24.2	33.9		230.6	73.7	544.4	163.6
2001	1,149.6	26.7	37.1		247.2	79.9	588.3	170.3
2002	1,194.0	27.8	38.1		261.8	85.0	604.0	177.2
2003	1,249.3	30.0	39.7		274.0	88.8	633.3	183.5
2004	1,330.3	32.9	42.4		294.7	93.9	676.6	189.9
2005	1,422.7	36.2	45.1		317.8	99.9	724.3	199.4
2006	1,523.1	39.8	49.1		343.8	106.6	775.0	208.9
2007	1,612.6	42.9	51.5	3.6	368.4	112.4	821.1	216.2
2008	1,692.7	45.2	52.9	22.7	368.6	117.3	879.8	206.2
2009	1,762.8	48.6	55.9	35.0	376.1	121.5	923.2	202.5
2010	1,659.2	52.4	60.0	40.6	391.9	129.2	985.0	
2011	1740.5	56.6	63.7	43.9	411.4	141.4	1023.4	
2012	1867.4	60.4	67.2	49.8	431.9	140.6	1117.4	

* המעות בעריך 5 אגורות יצאו מהמחזור בסוף 2010.

לוח נ-7: הפקדת שטרות בבנק ישראל, 1990 עד 2012*

השנה	סך כל ערך ההפקדות	סך הכול	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
	(מיליוני ש"ח)			(אלפי שטרות)		
1990	3,747	83,352		9,871	43,021	30,460
1991	4,444	91,232		12,245	54,667	24,320
1992	5,110	98,914	1,435	12,973	61,171	23,335
1993	5,911	110,719	3,382	12,657	69,164	25,516
1994	6,936	124,743	4,874	14,507	80,123	25,239
1995	8,109	145,180	6,356	16,473	91,434	30,917
1996	10,277	178,055	8,344	30,436	92,628	46,647
1997	11,489	170,280	10,670	47,579	78,555	33,476
1998	11,898	163,969	10,977	58,458	65,536	28,998
1999	17,161	215,715	15,869	94,910	79,918	25,018
2000	18,637	225,548	22,239	96,408	80,346	26,556
2001	15,355	193,725	12,374	90,648	66,707	23,995
2002	16,485	201,475	14,533	98,891	64,269	23,783
2003	16,650	200,118	15,785	97,509	66,857	19,967
2004	14,409	174,206	13,708	83,972	57,994	18,533
2005	13,352	160,642	12,476	80,189	49,271	18,705
2006	17,429	198,467	17,105	109,687	53,514	18,160
2007	16,085	172,549	23,455	88,554	44,249	16,291
2008	16,005	175,159	26,696	78,434	47,560	22,470
2009	13,366	134,279	27,393	57,939	37,152	11,795
2010	11,712	114,780	24,755	48,311	36,531	5,183
2011	10,466	103,496	23,762	40,122	30,319	9,293
2012	10,360	103,754	24,233	38,517	28,072	12,933

* נתוני ההפקדות כוללים שטרות מסדרה א' עד לשנת 2010 כולל.

לוח נ-8: שטרות בבנק ישראל כאחז מהמחזור*, 1990 עד 2012

השנה	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
1990		7.9	13.1	24.0
1991		7.0	13.3	18.9
1992	5.3	7.2	13.8	17.5
1993	6.0	6.9	14.1	17.3
1994	5.9	7.2	14.2	14.8
1995	5.9	7.3	14.2	16.3
1996	5.8	9.2	14.5	20.4
1997	6.4	10.4	14.0	17.0
1998	5.8	10.1	12.6	14.3
1999	8.1	13.1	15.9	10.5
2000	11.1	11.7	16.3	10.7
2001	4.8	9.3	13.3	9.8
2002	4.5	8.8	12.6	9.5
2003	4.5	8.5	13.0	8.4
2004	3.5	6.8	11.1	7.5
2005	2.8	5.8	9.2	7.1
2006	3.4	7.1	9.3	6.7
2007	3.7	5.8	7.7	5.8
2008	3.3	4.9	8.2	6.5
2009	2.4	3.2	6.5	3.2
2010	1.7	2.6	6.0	1.3
2011	1.4	2.4	5.5	2.2
2012	1.2	2.2	4.8	3.2

* חושב כממוצע שנתי של אחוזי ההפקדות מתוך המחזור בסוף כל חודש.